

Přílohy

Příloha 1 - Schematizace Shrnutí

1. Kategorie motivace

a. Hlas libosti:

- a) **Snaha získat, dosáhnout něčeho libého:** RL
(nerespektování autority rodiče), JN (šikana)
- b) **Snaha vyhnout se něčemu ne-libému:** MP, RL
(nerespektování autority učitele), JN, MT, PK

b. Hlas reality:

- a) **Snaha vyhnout se trestu:** JN (šikana), RL (obojí nerespektování)
- b) **Rovina konformity** – získání určitých výhod, účelové dodržování pravidel – MP, JN (škola), RL (oboje nerespektování), MT, PK

2. Kategorie motivace

- Je vlastně protikladem druhému bodu první kategorie motivace - hlasu reality – „Porušujeme pravidla, protože to jsou pravidla“

3. Kategorie motivace

- a. Nesmíš být celý život obstarávaným dítětem! MT
- b. Nesmíš se vzdát práva na smysluplné a aktivní využití svého času!
– JN (okrajové), MP (okrajově), PK, teoreticky RL,
- c. Nesmíš se vzdát svého práva u nějaké skupiny druhých najít útočiště/azyl před šikanováním v jiné skupině druhých! – JN (oběť šikany), MP,
- d. Nesmíš se vzdát svého práva sebeobranu vůči bezohlednosti druhých! – JN, MT (v obecnějším smyslu sebeobranu), PK

Příloha 2 – Dokumentace a rozhovory s klienty

JN

Dokumentace JN

Chlapec ve věku 13 let z ekonomicky průměrné rodiny. Chlapec žije v úplné rodině: S matkou, otcem a starším bratrem Lukášem. Rodina začala spolupracovat se zařízením díky problémům staršího bratra Lukáše pro užívání THC. Lukáš byl kvůli tomu dvakrát na detoxu. V rámci rodinné terapie bylo pracováno i s JN, který měl problémy ve škole.

Otec s oddělením nespolupracuje. Výchova matky je ochranná. Sama uvádí, že doma oba své syny zvládá, že se problémy vyskytují jen ve škole. Vadí jí užívání marihuany Lukášem, ale jinak kluci prý doma poslouchají, pomáhají, chodí domů včas apod. Matka je ze stížností školy dosti vyčerpaná, a i když působí dojmem, že je silná, často pláče a neví si rady.

Školní anamnéza: Chlapec v sedmé třídě přestoupil na novou základní školu na zkušební pobyt. Zde má však problémy (vyrušuje, bije děti, neučí se, nepřipravuje se do školy, má slabý prospěch, občas se mu nechce do školy...). Škola ho nadále u sebe nechce, proto se oddělení pokouší najít chlapci novou školu.

Mezi chlapcovy zájmy patří počítač a sport.

Rozhovor JN

Tučně je psané to, co říkám já a standardním písmem klientova reakce.

Jak se dostávají klienti sem na celodenní oddělení?

Že dělají samé problémy ve škole. Třeba mají zameškané hodiny, nechovají se tak, jak by měli.

Co to znamená, že se nechovají tak, jak by měli? Co dělají?

Tak třeba, já nevím, támhle někde něco rozbíjej, nebo ve škole někoho šikanují. Prostě dělají problémy, berou drogy a tak.

Co si myslíš, že je nejčastější problém?

Hlavně ta škola... Nebo většinu dětí nebaví chodit do školy. Nebo když někdo někoho shodí, tak si myslí, že je větší, tak támhle někoho třeba šikanuje a tak.

A proč ty děti do školy nechodí?

Protože je to tam třeba nebaví, chtějí si prostě jít po svém.

A nebaví je ta škola celá, nebo tam jsou jen některé předměty, co člověka nebaví. Může tam být i něco co člověka baví?

Třeba první hodinu, když bude test, tak můžu přijít až na druhou, nebo na třetí hodinu.

Když se jde za školu, tak to se musí nějak omluvit. Co se bere jako omluvenka?

Třeba když máte od doktora: byl nemocnej, měl kašel. Nebo když máma napíše rodinný důvody, nebo že se muselo něco řešit, nebo že máma napíše: bolelo ho břicho.

Když omluvenku může napsat rodič, může ji napsat kdykoli?

No jako kdykoliv, to jako asi ne, to by bylo ve škole hodně podezřelý, když třeba 3x bude chybět. V pondělí bude mít: Bolelo ho břicho; ve středu: Bolela ho hlava a v pátek bude mít něco s rukou.

Takže se může přijít na to, že rodič kryje dítě. A můžou rodiče krýt dítě?

No dlouhodobě asi ne.

A když to vezmeme krátkodobě: Jaké mohou být důvody k tomu, aby některý z rodičů dítě kryl?

Třeba že ho má prostě rád, cítí něco k tomu dítěti a chce ho ochránit a když pak slyší, že dělal támhleto a udělal tohleto tak si myslím, že ho dlouho omlouvat nebude.

Takže rodič kryje dítě, když ho má rád. Znamená to, že dělá dobře, když to dítě kryje vzhledem ke svému vztahu k dítěti?

Já nevím...nedělá dobře, ale prostě podle zákona by ho neměl krejt.

Kdybych já přišla za mámou: Hele mami, mám něco, napiš mi omluvenku a ona mi ji odmítla napsat. Znamená to, že mě má nebo nemá ráda?

Může to znamenat, že vás má ráda. Třeba nechce, aby to bylo podezřelý. Třeba když brácha nechtěl jít do školy, tak máma řekla, že mu jí nenapíše, ať si dojde k doktorovi a měl něco s tou rukou a prostě mu máma to nechtěla napsat, protože už to měl hodně omlouvané od mámy a to jako ne, že se mu nechtělo, ale fakt něco měl a pořád omluvenka od mámy od mámy. Takže prostě řekla: dojdi si k doktorovi, a když ti to omluví doktor, tak prostě bez problémů.

Tím ho vlastně donutila, aby se nechal ošetřit.

No. Třeba aby mu zavázal ruku a pak napsal tu omluvenku.

Co třeba učitelé. Oni někdy dávají neomluvené hodiny. Dávají je vždycky? V jednom školním řádu jsem četla, že se má omlouvat předem, nebo nejpozději do tří dnů od zameškání. A co potom, když to trvá déle, jak se ti učitelé zachovávají? Čekají na omluvenku?

No neměli by čekat, měli by zavolat rodičům, co se děje a tak. Třeba po mém bráchovi, on měl učitelku v devítce a ona po něm strašně šlapala. Prostě nenechala, i když tam měl jednu hodinu tak mu to napsala, neměla žádné slitování, taková... (Zamyšlení - hledal vhodné slovo)...hnusná učitelka, taková po něm hrozně šlapala a dala mu i pětku na vysvědčení. On tam přišel, udělal to, udělal na ní obličej a odešel.

Jako že udělal reparát?

No. Ona si myslela, že ho prostě nenechá projít, že ho bude pořád ponižovat.

Myslíš, že kdyby ho opravdu nechtěla nechat projít, že by jej u toho reparátu nepotopila?

Tak já nevím, tak oni tam byli u toho dva další svědci a ti to taky hodnotili. Když ona řekne: „Hm udělal to špatně, dám mu pětku“ a oni řeknou třeba trojku, nebo čtyřku.

Já si vzpomínám na případy, že u reparátu by na to ten kluk měl, ale stejně ho učitelka potopila. Proč si myslíš, že ona po něm takhle šlapala?

Prostě já nevím, měla na něj prostě zálsk.

Jako že byla zlá?

No a nechtěla nic povolit. A prostě věděl to i ředitel a ten se k žákům chová, jak ke kamarádům: „Ahoj, hele potřebuju pomoc s támhle s tím, kluci, pojdte mi pomoci s tímhle a pak si běžte támhle za trafikou zakouřit.“ Jemu to bylo jedno, ale hlavně aby se učili, chodili do školy a měli tu školní docházku a byl fajn, ale i učitelky některý byly dobré.

A nemyslela si třeba, že se při její hodině moc nesnaží, že by mohl mít lepší výsledky a proto po něm tolik šlapala?

To si nemyslím.

Mohlo třeba dojít k nepochopení mezi tím, co chtěla ona a jak to podala.

No ale my jsme to prostě nemohli pochopit, že mohl mít takové vzdělání, jaké chtěla, ale no... Nevím.

Nabízí se otázka, proč je ta škola důležitá?

No abychom měli základní vzdělání, naučili jsme se počítat a číst.

A k čemu ti to vlastně bude?

Že třeba na učňáku do budoucnosti budu chtít být kuchařem, tak abych tam dal pět knedlíků a ne šest, abych uměl počítat. Nebo číst, aby když mi šéf napíše, co mám nakoupit, tak abych to nakoupil.

No jasně, ale to se naučíš do prvních, pěti tříd... A co potom? To, co se učí od šestky do devítky...to ti k ničemu není?

Ne to ne, třeba chemie tam je, kdybych chtěl jít na nějakého vědce, nebo já nevím. Tak abych s tím uměl, abych uměl ty prvky.

Když člověk ví, k čemu mu to bude do budoucnosti dobré, proč tam i přesto nechodí?

Protože ho to tam nebaví.

Takže nuda přehrává klady?

No, protože když tam seděj, píšou, tak to třeba někoho nebaví.

Jak poznáš, když se na hodině někdo nudí?

Že tam někdo někoho pro zábavu šikanuje, že se sebere a zbije ho?

A proč ho bije?

Nevím.

No, když se zvednu a jdu někoho zbít, tak bych pro to měla mít nějaký důvod, proč jsem to udělala.

Já nevím, třeba aby se zabavil.

Ano. Takže jen tak z nudy.

No, já nevím.

A to z toho nebude mít průšvih?

No asi bude.

A to mu nevadí?

Třeba ne, třeba si řekne: No nějaká ředitelská, nebo třídní poznámka, co to je.

A nemůžu z toho mít i něco jiného?

Tak může taky jít do pasťáku, když je mu nad 15 let.

Proč někdo, když se nudí, tak dělá něco, třeba si čte pod lavicí. A někdo jiný jde a někoho zbije. Jsou lidé, kteří mají důvody, proč to neudělat a jiní proč to udělat. Myslím to jít a zbít někoho. Jaký je rozdíl mezi nimi?

Může to být následky, že někdo byl na jiné škole, nebo třeba nižší žák, třeba ho mohli taky šikanovat a on to oplácí. Oplácí to, co dostal.

Takže, když někdo nebyl šikanován, tak taky nebude šikanovat?

No, nebo si umí představit, jaké by to bylo, když by ho nikdo nešikanoval, to je fajn život. Ale když ho někdo šikanuje tak trpí a oplácí to někomu slabšímu.

A můžu mít z toho i něco jiného, když někoho zbiju?

Třeba sníženou známkou z chování.

A klady? Může mi to něco přinést?

Třeba se může dostat do nějaké party?

Jako že to parta vyžaduje?

Třeba se může dostat do nějaký party. Třeba: Ty uděláš támhleto, ty ukradneš něco z auta, autorádio a pak může k nám do party.

Co kdybych to ale odmítla udělat?

Tak vás zbijou.

A nebojí se ti lidé, že když někoho zbijí, že on to na ně řekne?

Třeba z toho mají obavy, ale pak se z toho snaží nějak vykrotit. Támhle si zavolaj kamaráda, který při nich drží: Hele, že jsem tam nebyl? No jasně a to, to, to.

A věří jim to učitelé?

Podle toho, jak oni usoudí. Jestli vědí o tom, že jsou nějaký...nějací výlomci, že se támhle s někým kamarádí a támhle někoho mlátěj. Pokud to vědí, tak jim asi věřit nebudou. Jakou si udělaj vizitku, takovou by jí měli vlastně.

Není tedy v tomhle smyslu lepší mít tu vizitku dobrou?

No je to dobrý.

A proč to nedělají? (Ticho) Když má někdo špatnou vizitku, tak ti učitelé mohou být na ně už našláplí, že když se něco stane, tak si řeknou: Joo, to je tamta parta, to už je známá firma. Nebylo by pak lepší mít dobrou vizitku? Protože díky té vizitce, když by už udělali něco špatného, by se to dalo zapírat: Ale vždyť vy o nás víte, že neděláme nikdy nic špatného. (Ticho) Nebylo by to tak pro ně výhodnější?

No to by bylo.

Nebo spíš potřebují zastrašit?

Já nevím no. Jestli třeba zkoušejí třeba: „Když mi nepřineseš ještě 50 korun tak tě zmlátím.“ Třeba chamtivost. Něco chtěj a sami to nemaj.

A nemohli by to získat nějak jinak, než tím mlácením?

No mohli, třeba by mohli s něčím pomoci, nebo na brigády, když už jsou starší. Nebo říct, když by byl fakt hodnej: Hele mami, nemohl bych dostávat nějaký kapesný měsíčně? Třeba pak by se rodiče domluvili, kolik by dávali a dali by kasičku a třeba by dávala jen máma a on ne, když by měla. A on by si z ní mohl brát, když by něco chtěl, rozbil by kasičku a mohl by si koupit třeba ponožky.

Takže máme tu nějakou alternativu, kterou se to dá řešit. To, co jsi říkal. Ale stejně se jí třeba někteří neřídí. Když si vezmeme ta pozitiva, přijatelné formy, které se vyžadují obecně, tak přesto spousta dětí a teenagerů to stále řeší jinak.

No si možná myslej, že jsou nadřazený. Že jsou víc, nebo frajeři. Chtějí dělat dojem. No jako, že jsou frajeři.

Když takhle zbiju spolužáka, tak vlastně biju někoho pod sebou a on pak může bít někoho dalšího slabšího. Může se stát, že si někdo vybere silnějšího protivníka?

No to asi ne (posměch), ale třeba když by si ho vybral, tak by pak věděl, jaké jsou následky, a pak by toho nechal. Že by potřeboval jako... Pořádněj výprask, aby si uvědomil, kdo je, že je normální člověk jako ostatní.

Ten šikanovaný by to vrátil tomu, co šikanuje. Bylo by to obráceně.

Vlastně by ho přepral.

Když to takhle vezmeme, tak to by vlastně mělo dobrý následek. Nemůže být v tomto smyslu ta agresivita vlastně dobrá? Když někdo někoho bije, on mu pak nafackuje, tak si řekne: No, ona se ta oběť taky může bránit, tak toho raději nechám. Nemůže být ta agresivita dobrá?

No, prostě...bylo by. Říká se, že všechno zlé je pro něco dobrého.

Jde mi o to, jestli ten cíl, v tomto případě někoho napravit, jestli „světí prostředky“. Víš, co znamená, když se řekne, že „cíl světí prostředky“? To znamená, že nevadí, že jdu „přes mrtvolu“ třeba, když někoho zbiju, zmlátím, hlavně když ten cíl je vznešený. Že ten cíl mi ospravedlní konání, které je ostatními vnímané jako špatné. Vymyslím si příklad: Jsme ve škole, je tu parta lidí, kde je někdo šikanován. Nemusí šikanovat přímo mě, ale já ho budu chtít zastavit, aby se to dál nedělo. A mohu přemýšlet nad různými způsoby a vyberu si ten, že agresorovi ukážu, co dělá on. Udělám mu totéž, dojdou mu nabančit. Tak jestli jsem udělala správně?

No z jedné stránky je to špatný. Mohla byste třeba to říct učitelům a oni by přišli. A zase z jedné stránky by si konečně uvědomil, že je i někdo silnější než on.

Když to mohu říct těm učitelům, existoval by i nějaký případ, když by se dalo říct, že je to ublížení prostě dobrý. Řeklo by se: „Jo tys to udělal správně.“

No to by vám učitel neřekl.

Jasně, to by mi asi nikdo neřekl a asi by to ani říkat neměl. Ale jde mi spíš o pohled ostatních ...

Spolužáků.

Ano. Jde mi o to, jestli existuje chvíle, kdy si řeknou: No už jsi nemohl dělat nic jiného, byla to dobrá věc.

Asi jo no. Teda já na mém místě bych to udělal. Měl bych z toho nějaký následky, to bych si uvědomil, ale skončilo by to,

No, a když ty budeš mít následky. Vlastně jsi pomohl a teďka trest má přijít na tvou hlavu. Je to fér, nebo není to fér?

Já bych řekl, že to fér není. Já jsem se na minulé škole taky setkal, že jeden člověk tahal holku za vlasy a její kamarádka se zvedla, nafackovala mu a ani si netrhl. Ta holka, když nafackuje klukovi, tak si řekne, že tu mlátit nebude, je slabší, je o hodně slabší, tak tu mlátit nebude.

Jen abych tu situaci pochopila: Ve třídě byl kluk, který tahal holku za vlasy. Její kamarádka zvedla a nafackovala mu a pak z toho neměla žádné problémy?

No on ti nikdo neřekl, ten kluk. Jestli u toho byli i další spolužáci, to nevím. Ale prostě nikdo to nikomu neřekl. Protože oni sami věděli, že ta holka udělala dobře, takže ještě to říkat vůči ní špatný.

Takže všichni věděli, že udělala správnou věc a všichni jí to odsouhlasili.
No.

Chápu. A když se na to podíváme teď z té druhé strany: Ona se vlastně chovala stejně jako ten násilník. Stává se tedy sama agresivní. Jestli by nebylo správné potrestat i jí, i když třeba ne tak tvrdě. Přihlédnout k tomu, že někoho bránila. My jsme si řekli, že existují i jiné způsoby řešení: Ty jsi řekl, že může dojít za učitelem.

No může dostat třeba poznámku, ale může dostat i ten druhý.

Ale proč by dostával poznámku i ten druhý, když vlastně v té chvíli byl fackovaný?

No protože on taky mlátil někoho druhýho.

Ale jeho nikdo neviděl.

To je právě to ono (velice potichu)

Můžeme se na to dívat i třeba z pohledu dvou situací: Vidím, že někdo někoho mlátí. Tak ho odtrhnu a nabančím mu. Jsou vlastně na vině všichni, kromě té první oběti, která nic nedělala. Nebo může to být i tak, že já vím, že někdo někoho dlouhodobě mlátí a já při vhodnější situaci mu to jdu ručně vysvětlit. Jestli to jsou rozdílné situace: když zareaguji hned a když zareaguji se zpožděním?

No když zareaguji se zpožděním tak je to špatný. Hned na místě, když už se to prostě stane a nečekat. Hned zakročit a ne až druhý den.

Proč je to jiné? Proč je to později špatné?

Protože je to už prostě starý. Je to jako promlčený.

Nemůže se to brát jako prevence? „Já tě bouchnu preventivně, abys zítra nikomu nenabouchal.“

(smích)To ne.

I tak je to špatně?

Jo. To třeba řeknu támhle ředitelovi, nebo učitelovi a on ti pak dá trest a to si piš, že bude velkej. No, a když by se pak stáhl, aby pak sekal tu latinu a pak se omluvil těm, kterým ublížil. A já vím, že to třeba bude málo, ale třeba něčí city: třeba někomu támhle něco udělá, rozbřečí se, je mu to líto prostě, že to... a když se to stává dlouho a pak přijde nějaká blbá omluva. Ale někoho ta omluva přesvědčí, bere jí.

Takže mu vlastně povyhrůžuješ, aby se omluvil.

Určitě.

(kolem prošlo několik vychovatelů. Navrhla jsem proto ukončení rozhovoru, abychom se mohli vrátit to programu, který probíhal, nebo jako alternativu jsem nabídla, zda ještě zkusíme dále pokračovat. JN souhlasil s pokračováním.)

Zkusíme se teda ještě podívat na tu záškolu. Je záškola dobrá nebo špatná? Může být v některých situacích dobrá?

No může, může být někdy dobrá a může být špatná. Třeba když někdo někoho šikanuje třeba a nechce kvůli tomu jít do školy, aby si to nezopakoval. Aby ho někdo mlátil, tak má strach a nejde. A někdy je to špatný, protože když se někdo nechce učit třeba, tak prostě nejde a jde támhle s jinýma klukama z jiný školy, co taky něco udělali.

Ale šikana se může řešit i jinak, než nejit do školy a utíkat před tím. Nebo ne?

No říct to rodičům a hlavně učitelům.

Myslíš, že ti lidé mají odvahu někomu říci, že je někdo šikanuje?

No já si myslím, že třeba někdy jo a někdy ne. Prostě když jste dlouhodobě šikanována. Já nevím, já bych to řekl učitelce. Mámě já nevím, tý bych to neřekl. Třeba bych to řekl bráchovi, aby tam šel a vysvětlil mu, aby mě nemlát. Ale to bych řekl bráchovi, ale prostě nevím. Mámě jako říct, nevím, bylo by mi to blbý. Ale učitelům říct: Paní učitelko, on udělal tohleto a támhleto. To bych jako řekl. To bych se jako to...

Jaký je rozdíl mezi učitelkou ženou a tvojí mámou, což je taky žena.

Já nevím.

Myslíš si, že by to tvoje máma nepochopila?

Ne to ne. Ona by to řešila, volala by do školy a tak, ale já nevím prostě. Ne že bych se styděl, ale bylo by mi to blbý.

Z jakého důvodu blbý? Jako trapný?

Já nevím, prostě.

Snažím se to jen pochopit. Ale nechci tě nějak sondovat tam, kde nechceš, nebo by ti to bylo nepříjemné.

No něco jako trapnýho, ale prostě by mi to bylo blbý.

Třeba že by si spolužáci řekli: (šeptem) podívejte se na něj, ona to za něj řeší maminka.

Ne to taky ne. Ale já nevím. Já když mě támhle někdo šikanuje, tak jsem to řekl učitelům nebo tak, ale nikdy ne mámě, nebo tátovi. Když tak bráchovi, to jo. Třeba hele Lukáši, támhle mně někdo to. Nechceš s tím něco udělat? A on jo, počkám na tebe před školou. Počká pak před školou a řekne: Hele, proč ho mlátíš? On má docela svaly (směje se), takže vypadá docela nabouchaně. On je, a když někdo něco, tak on vždycky přijde a: „Co si udělal můmu bráchovi?“ „Nic, fakt ne nic.“ No a přišel bych třeba já a měl bych někde modřinu a on by: „A co je tadyto?“ a on: „No udělal jsem to“ a Lukáš: „Ještě jednou a pak ti nakopu zadek.“ A třeba už se mě nikdy nedotkl.

Tvůj brácha tě vlastně chráníl.

No jasně, ale že pak už druhý den nepřišel a „Jak to, žes to řekl svému bráchovi,“ a bum, bum, bum. Oni se ho bojejí.

A to tě takhle podpoří pokaždé, když za ním přijdeš, že máš nějaký problém?

No pokaždé ne. Někdy mu do toho něco vlezí. Prostě pokaždé ne (úsměv).

Ale podpoří tě ale i tak. Ne třeba přímo fyzickým zásahem, ale třeba slovní podporou.

No jasně. Třeba řekne: „Hele neboj se, teďka už ti nic neudělá nebo tak.“ Nebo tam přijdu a to, to, to.

Takže ty máš v bráchovi takovou obrovskou pomoc, máš v něm podporu.

No.

A rodiče by ti podporu nedali? Třeba v jiné formě?

Jo dali, ale já nevim prostě. Je mi to takový blbý říct.

Takže to raději řešíš s bráchou?

No. Protože třeba vím, že brácha toho dokáže víc... no víc, ale prostě...

Jestli to třeba není tím, že jste si věkově blíž. Jak daleko jste od sebe?

Je o tři roky starší.

Tak to zase není o moc. Protože je tvůj vrstevník, tak rozumí víc tvým problémům?

No.

Není to možná tím, že rodiče jsou starší a mají jiné problémy?

Jo za nich to bylo jinačí.

Říkám si, že třeba snáz pochopí tvoje problémy, líp se do toho vžije. Tak jestli třeba to není důvod, proč si vybereš za pomoc bráchu.

Já to takhle neumím říct, ale možná to bude ono.

Prostě je to jiný.

No.

(chvilku ticho)

Tady mám třeba ještě poznámku (koukám do papíru): Jestli si rodiče vždycky musí uvědomovat, že tu záskolu svému dítěti kryjí. Když jde dítě za školu, jestli rodiče můžou vědět, když mu napíše omluvenku, že ví, že třeba nemocný není, že simuluje.

Změří teplotu.

Když je mi špatně od žaludku, tak nemusím mít hned teplotu.

Tak to nějak poznaj.

Jestli jí píše dobrovolně, nebo ne. Říkali jsme, že hodný rodič asi ano.

No tak když někdo řekne, jau, jau, mě hrozně bolí břicho, tak řeknou: „Pojď, půjdeme k doktorovi.“

Tys říkal, že učitelky volají, když někdo dlouho chybí. Volají rodičům. A rodič kryje dítě a řekne: jo, Pepíček, byl támhle. Je to správné, takhle lhát?

No to je špatný. To by prostě měli říct, že ho prostě něco bolelo. Že si dojde k doktorovi a bude to mít omluvený od doktora. Tak učitelka řekne: Jo dobrý, jenom kdy přijde. Jo přijde tehdy a tehdy, Jo dobrý.

Ale lhát ne...

Lhát to ne, ale popravdě to říct, ale lhát to fakt ne.

Oni rodiče občas taky mohou lhát: Anička byla tam. A přitom ani nevědí, kde byla. A pak přijde za mnou učitelka, kde jsem byla v úterý a já jí řeknu, že u doktora a že přinesu omluvenku později. Co je horší? Když lže učitelka, nebo když mu lže žák?

Obojí je špatný, ale...asi je to nastejno.

Byla by ta lež někdy omluvitelná?

No třeba kdyby šlo o tu šikanu. Tak třeba by řekli, já jsem šel za školu, já tam jít nechci. Tak by se to začalo řešit, oni by zneškodnili tamtu osobu. A že by pak někdo omluvil tu docházku.

Musí být nějaký hodně závažný problém, který ten dotyčný není schopen sám řešit.

No, ale když řekne, že nechtěl jsem do školy, nebaví mě to a jít si někam támhle s rukama zahrát si fotbal, tak to prostě řeknou: Tak a támhle to nahlásej kurátorce nebo někam tam.

Já tu mám ještě napsaný jeden příklad. Dřív platilo, že je možné mít jen určitý počet zameškaných hodin na to, aby tě učitelé klasifikovali. Myslím, že to bylo asi 30%. Nesmíš mít víc jak 30% zameškaných hodin.

(přemýšlí, jestli to bylo těch 30%)

Prostě nějaké procento jsi nesměl přesáhnout, abys mohl být klasifikován. A já tu mám příklad. Dvě slečny, kde jedna měla zameškaných asi 250 hodin a téměř u všech předmětů měla zameškaných víc než 30%. A pak byla druhá holka, která těch hodin měla zameškaných o dost míň a byla těsně na hranici 30%. Učitelé se mohli rozhodnout, zda ji budou, nebo nebudou klasifikovat. Kdyby učitel přimhouřil oko, tak by se nic nedělo. Budeme se bavit o jedné profesorce, která se rozhodla tu, co byla na té hranici neklasifikovat a tu první ano. Jaké asi měla důvody, že se takhle rozhodla? Jaké jsou důvody, proč to její rozhodnutí mohlo být správné. Jestli to její rozhodnutí třeba nebylo nefér?

No bylo to od ní nefér. Ale jestli měla tu vizitku, ta holka, co byla přesně na té hranici, něco udělala a prostě jí to ti učitelé, jak ona se chová, tak oni se chovají k ní. A třeba tamta třeba ochotná a vzorná, tak u ní přimhouří oko a nechají ji projít. Ale prostě je to nefér.

Jako celkově, že to férové nebylo? Myslíš tedy, že ta co nebyla klasifikovaná, že se má právo ohradit proti tomu rozhodnutí?

No měla by něco říct. Ona řekne: „Jak to, že ona měla tolik zameškáno a jí jste klasifikovali a já jsem měla na hranici a vy jste mě nenechali to.“ To by měla říct. Měla by to vzít rodičům ukázat a vysvětlit a říct, že jedna kamarádka měla ze třídy tolik zameškaných hodin a všechno. A rodiče by to měli řešit a myslím si, že všichni rodiče by to nenechali jen tak plavat. Měli by řešit, zavolat do té školy, dali by si schůzku a domluvit to. Jak to, že tam ten učitel přimhouřil oko a tady prostě ne.

A na tomhle základě, aby byla ta učitelka férová, měla by tedy klasifikovat tuhle a tu první ne?

Jako jak?

Dejme tomu, že jsem byla ta neklasifikovaná. A moji rodiče by to řešili a ptali by se: jak to, že je tu jiná žačka, která má zameškaných hodin víc, a jí jste klasifikovala a naši dceru ne. Měla by ta učitelka na tomto základě své rozhodnutí změnit, případně ho otočit, aby sedělo podle školního řádu?

(ticho)

Může ta učitelka nějak argumentovat, aby své rozhodnutí nemusela změnit? Říci: Já na svém rozhodnutí trvám, protože... a měla by uvést nějaké své argumenty.

To by asi neměla říct, že si na tom trvá. To nezáleží na ní, to záleží, kolik ona tam měla těch hodin, jak tam chodila

Takže záleží víc na školním řádu a učitelka by se ho měla řádně držet?

Jo.

A když by ta holčina, co měla víc těch hodin, využívala konzultačních hodin. Například. Nevím, jestli to bývá zvykem na základních školách, ale na středních školách to bývá. Když nechápeš látku, tak dojdeš za učitelem a řekneš: Dobrý den, já tady z učebnice nechápu látku a potřeboval bych to vysvětlit. Třeba za ní takhle došla a doučovala se tu látku. Je možné, že by na tomhle základě učitelka nemusela přehodnotit to své rozhodnutí?

No nemusela.

To mohl být argument té učitelky. Kdybych já byla situaci neklasifikované, tak učitelka by mi mohla říci: No ale víte, ta druhá slečna chodila na konzultace a vy jste na ně nechodila. Tak proto vás neklasifikuji a jí ano. Protože ona si ty hodiny dodatečně nahradila. Vy jste tu možnost měla taky a nevyužila jste ji. Bylo by to v té chvíli správné rozhodnutí? Nebo by to stále bylo špatné?

No bylo by to stále špatný. Já bych asi klasifikovat obě dvě, kdyby to tak bylo. Protože když ona měla tolik a ta druhá na hranici, tak bych nechal obě dvě.

(konec)

MPDokumentace MP

MP docházela do programu Celodenního oddělení (CO) ve věku 15 let. Ekonomická situace její rodina byla v té době obtížná (spíš se týká celkové situace rodiny, než přímo samotné ekonomické situace – vlastní poznámka)

Rodiče MP jsou rozvedení, otec se od rodiny odstěhoval. MP žije v domácnosti jen s matkou. Otec rodinu neustále kontaktuje – obtěžuje (telefonáty, prozvánění, vulgární sms, výhrůžky). Dalším problémem byl fakt, že otec bydlel nedaleko. Pracovníci/ice navrhli matce, aby využila ženských domovů. Matka to však odmítla s odůvodněním, že otec stejně ví, kam chodí do práce a dcera do školy. Otec byl/je závislý na OPL (nejspíše se jednalo o Pervitin). Také měl problémy s „mafii“, díky čemuž přišli o byt, auto. Rodina byla nucena se několikrát stěhovat (2x v rámci ČR, museli i uniknout za hranice)

Dříve MP studovala na výbornou. Po prvním stěhování ale došlo ke zhoršení prospěchu. V současné době (v době programu – pozn.) má MP dvě dostatečné z Německého jazyka a zeměpisu a nedostatečnou z matematiky. Z matematiky dělala reparát, ale neudělala jej a proto musela opakovat osmou třídu.

Do programu CO se dostala nejen kvůli nedostatečné známce z matematiky, ale především pro časté absence ve škole, které byly v podstatě omluvené. Předtím se dopouštěla záškoláctví, bývala často nemocná. Do školy chodit nechce – jako hlavní důvod uvedla, že je na ní paní učitelka na matematiku zasedlá a že ji ponižuje (není to ale jediný důvod, jak plyne ze společného rozhovoru – pozn.) Absence ze školy se objevovali již v sedmé třídě.

Z návykových látek má zkušenosti s nikotinem. Ve svém životopise o sobě uvedla, že kouřila, pila alkohol a trochu „hulila“.

Její zájmy jsou kreslení (má velice úhledné a dobře čitelné písmo, ráda zdobí, co se dá) a sociální síť facebook.com. Baví ji angličtina a chtěla se začít učit španělsky.

V budoucnosti chtěla jít na SŠ managementu a služeb na obor kosmetické služby. (Toto se ale v průběhu CO změnilo. Na konci uvedla, že chce jít na některý ze sociálně zaměřených oborů).

V textu o „budoucím příteli“ je nejvíce výrazná část, která je dokonale transparentní vůči chování jejího otce. Odcituji zde část: „A rozhodně by to neměl být hajzl, co by mě dokázal uhodit, chlatal, nebo fetoval a nestaral se o rodinu.“

Matka podala na otce trestní oznámení a na konci samotného programu opravdu došlo k tomu, že Policie ČR začala případ řešit.

Rozhovor MP

Tučně je to, co říkám já. Normálně je klient/ka

„Co to vlastně záškola je?“

To je, že nechodím do školy.

Takže to jsou nějaké absence?

Jo, neomluvený absence.

A co se bere jako omluvené? Kdy škola omluví to, že nejdeš do školy?

To, když o tom ví rodiče a prostě jdu k doktorce, nebo jsou to rodinné důvody, nebo jsem nemocná, ale jako opravdu jsem nemocná.

Co jsou to rodinné důvody?

Já nevím, třeba když je úmrtí v rodině nebo tak, svatba. Ale teďka už nesmí být omluvenka z rodinných důvodů, oni to už neberou.

A kdo ti tu omluvenku může napsat?

Rodiče, ale u nemoci by tam mělo být asi i potvrzení od lékaře, nějaký důkaz prostě.

A je možné, aby tě nějak kryl rodič? Když mu třeba řekneš, že se ti nechce do školy?

No, možný to je (smích), nějaký rodiče takový jsou třeba. Ale třeba moje máma by to neudělala.

Proč by rodič dítě omlouval?

Tak třeba moje máma by to neudělala proto, že ví, že ta škola je pro mě důležitá, ale mohli by to udělat rodiče, kterým na těch dětech tolik nezáleží nebo tak, nebo je jim to jedno.

Takže chodit do školy je plus, nebo je to nějak důležité?

No jo, protože pak se dostaneme na nějakou vyšší školu a pak si líp seženeme práci, budeme toho víc vědět.

Je to teda důležité pro budoucí profesi, ano?

Jo.

No a proč se tedy lidi rozhodnou jít za školu, když je tak důležitá?

Většinou ta záškola bývá ve věku, kdy si to neuvědomujeme, nebo to víme, ale nějak na to kašlem a ty důvody mohou být různé. Třeba se nám tam nechce, nebaví nás to tam. Já jsem tam nechodila prostě kvůli tomu, jaký jsme to měli doma. A tak jsem na to prostě kašlala.

Takže jsi tam nechodila, hlavně kvůli problémům s tátou?

No, prostě mi bylo líp venku, tam jsem na to dokázala líp zapomenout. Tam jsem prostě na to tak nemyslela. (smutně) Třeba když jsem pak dostala trojku, nebo čtyřku v té škole. Tak táta, že nikam už nepudu, dával mi zaracha naschvál za blbou trojku. Pak jsem měla problémy s tou matikářkou, tak jsem tam nechtěla kvůli ní chodit.

Takže jsi pak chodila do školy, když matika nebyla a když byla, tak jsi tam nešla?

No.

A nebála ses, že se ti tím budou valit problémy a když se přijde na to, že tu matiku vynecháváš, že tím své problémy ještě zhoršíš?

(Uchechtnutí) Tak já jsem věděla, že když se na to přijde, tak budu mít průser, ale dokud nebyl, tak mi to bylo jedno. Kolikrát jsem si říkala, že táta jak bral drogy, tak jsem si říkala, že když si on neplní povinnosti, co má, když je dospělý, tak proč bych měla já? On nemusí, tak já taky nemusím. (uchechtnutí) Dneska už vím, že je to blbost. On je blbej a já nechci bejt taková jako je on.

A proč teda teď do školy chodíš, nebo budeš chodit?

Je to pro mě, tady jsem si to všechno uvědomila (na CO) a taky mám ten důvod, že kdybych tam nechodila, tak bych zklamala pani Saitlovou (vychovatelka v CO) a pani Valentovou (vedoucí CO oddělení) a tak a to nechci.

Byl to tady pro tebe důležitý bod?

Jo (rozhodně).

Předtím jsme se spolu povídaly o tom, na jakou střední školu bys chtěla jít (rozhovor mimo nahrávání několik dnů předtím), to byla myslím kosmetika, že?

No ale to už nechci, ale teďka chci na sociálně právní.

(já trochu překvapeně) Takže chceš vlastně dělat to, co tady dělají pani vychovatelky?

Jo (stydlivý smích).

Ty teď studuješ v rámci povinné školní docházky. Když budeš na střední, tak tam už to povinné není. Přesto si ty školy vedou výkazy o tom, jak k nim studenti dochází, jestli jsou přítomni ve vyučování. Proč to dělají?

Tak protože když tam toho člověka vezmou, tak aby věděli, že jim tam chodí a že tam jen neobsazuje místo pro někoho, kdo by o to fakt stál.

Ještě bych se chtěla vrátit k té matikářce, co jsi nechodila k ní na hodiny. Ona tě nechala dělat reparát. Z jakého důvodu jsi ho musela dělat? (To byla ode mě dost subjektivní otázka, když si to poslouchám zpětně)

No z toho, že mi ta matika nešla. Já jsem nikdy na matiku nebyla. Ani jsem neměla tak špatný známky. Sama mi řekla i potom reparátu, že mi mohla dát čtyřku normálně, ale že prý nechtěla. Asi jsem jí hodně vadila.

A nemohla být na tebe našťavaná třeba proto, že jsi vynechávala právě její hodiny?

No já jsem ale právě tu matiku začala zatahovat až potom, co jsem ten reparát neudělala. Až ten další rok. Předtím jsem tam normálně chodila. Takže to ten důvod nebyl. (na druhou stranu i přes subjektivnost otázky, na ni MP odpověděla záporně, což její odpovědi dává o to větší váhu.)

Trošku odjinud: Školní řád ukládá, že musíš mít nějakou minimální účast na hodině. To znamená, že absence nesmí u jednoho předmětu přesáhnout asi 30%. Fungovalo to u vás ve škole stejně? Nebo platí to ještě?

Asi jo. Myslím, že jo.

Slyšela jsem o případu, kde byly dvě dívky. Jedna měla asi 200 zameškaných hodin, sice vše omluvené, ale u některých předmětů překročila tu hranici oněch 30%. Ta druhá měla hodin zameškaných míň, takže byla spíš tak nějak na hranici těch 30%. Přesto té první nehrozilo, že by nebyla klasifikována, ale té druhé u jednoho z předmětů ano. Jaké mohla mít učitelka důvody, že se takhle rozhodla?

Tak třeba, že tamta holka měla fakt vážné zdravotní důvody, o ní to prostě věděli, zatímco ta druhá to prostě zatahovala.

Co třeba, když máš možnost konzultací s učitelem? To znamená, že když zameškáváš a samotné se ti doučuje špatně, můžeš učitele požádat, aby ti s doučováním pomohl. Ta první mohla tyhle konzultace využívat a tím učiteli ukázala, že o předmět zájem má. Takže i to by mohlo být důvodem pro učitele, že přimhouřil oko?.

Hmm, jo to jo.

Ale je to z pohledu těch studentů férové? Víš, ona přece měla tolik zameškaných hodin, že nedosáhla těch 30% docházky a přesto byla normálně klasifikována.

No asi to není férový, když v tom řádu je prostě napsáno, že by to, to, že jo. Ale nevím, mohou tam být důvody, proč to odpuště. Dávali jí úkoly na doma a ona je plnila, tak známky měli a mohli jí je dát.

A co ta druhá? Tu neklasifikují proč?

No protože na to kašlala no (smích)

Když člověk chodí za školu, rodič se o tom většinou nějak dozví z třídních schůzek. Co vztah rodič-dítě? Kdyby sis zkusila představit, že jsem tvůj rodič a tys nebyla ve škole a já bych se tě tak zeptala: Kde jsi byla?

(zoufale znějící povzdechnutí)

Vezmeme třeba to, že já bych nevěděla, že jsi nebyla ve škole, prostě vůbec nic netuším, ještě jsem se to nedozvěděla.

Hm (pauza) já nevím, co jsem říkala. Já fakt nevím.

No, buď se může člověk přiznat, to je jedna možnost. Nebo se to dá zamluvit?

No tak to ne. Když už by na mě přišla máma s tím, že to ví, tak to bych se přiznala.

No ale, když to neví? Třeba jsi zrovna přišla domů a ona se tě zeptala: tak co bylo ve škole?

No tak to jsem jí řekla, že dobrý, když jsem věděla, že o tom neví. Ale když za mnou přišla s tím, že jí volala učitelka nebo tak... tak jsem jí prostě řekla, že jsem byla venku.

Tys mi říkala, že tě mamka ohledně záškoly nikdy nekryla, že?

Jo. To ona právě vždycky, i když jí ta učitelka volala.... Tak prostě... já vím, že se mnou do třídy chodila jednou jedna holka, která taky chodila za školu a to ta máma prostě vždycky řekla tý učitelce, řekla, že byla třeba u doktora, že to ví, ale pak si to s ní vyřídila doma. Moje máma to vždycky provalila i před tou učitelkou, že prostě neví, že jsem tam nebyla.

To je vlastně i jistá forma lži, nebo ne? U té maminky, které tvrdila, že je její dcera u doktora.

Hmm. (přítakání)

Ty když jsi přišla domu a řekla mamce, že to bylo dobrý, když se tě zeptala, jaký to bylo ve škole, tak jsi jí taky lhala, nebo ne? Když to teda vezmeme jako nějaké vědomé zatajení pravdy.

Hmm. (přítakání)

Co je podle tebe horší? Když lže dítě dospělému, nebo když lže dospělý dospělému?

Asi když ten dospělej? (kouká na mě, jestli přítakám)

No já nevím, jak to je, já se tě právě na to ptám, abych to zjistila. To neber tak, že tě chci hodnotit, mě jen zajímá, jak to vlastně je.

Ne, já si jako myslím, že ten dospělej (už rozhodně), když to zatají. Když to dítě ještě kreje. Protože tomu dítěti, když se to nedozví v té škole, tak z toho nebude mít prostě žádný problém. Že z toho vyvázne jen tak, nebo ho máma doma seřve. Ale dovolí si to pak spíš zase.

Takže v těch důsledcích je lež dospělého horší?

Jo, určitě.

A když to dítě zalže rodiči, nehrozí mu, že ztratí jeho důvěru?

Asi jo.

Zatímco ta maminka tu učitelku vlastně nezná. Tam ta důvěra asi taková není? Nemění to tu situaci?

No to asi jo, ale stejně si myslím, že když ten dospělej to dítě kryje, že je to horší.

Takže, když to shrnu: Je to špatně nebo dobře, když rodič kryje vlastní dítě?

No tak to je špatně. To jako s tou lží.

A není to ale ukázka toho, že ten rodič je hodný? Když nechce, aby to dítě mělo problémy. Není pak lepší, když ho kryje?

No je to pro to dítě lepší.

Co by udělal hodný rodič? Hodný rodič by dítě kryl nebo ne?

On je hodnej pro to dítě, když ho kryje, ale i když ho nekryje, protože mu pomáhá tím, aby se pak nedostávalo do větších a větších problémů. Ta hodnost se může projevovat dvěma způsoby.

Roli tedy asi bude hrát to, jestli rodič dokáže dítěti vysvětlit, kdy je vlastně hodný?

Jo.

O té záškolce ještě: Může být záškola k něčemu dobrá, co mi přinese?

Když to zatáhnete ještě s někým, tak je venku sranda, je to zábavnější než dřepět v tý škole a jinak nevím.

Jinak tam nejsou žádné klady?

Nevím, asi ne. Se můžete třeba dýl vyspat, když rodiče nejsou ráno doma (smích) a nemusíte vstávat do tý školy, že jo (smích).

A co u odpolední výuky? Tam už jsem vyspaná, nebo ne?

No to třeba tady (celodenní oddělení), tady jsme byly každý den do pěti, tak mi to nedělalo problém. Mně to prostě nevadilo, ale furt jsme nějak něco dělali, ale v tý škole je odpoledka a tam máte před ní hodinu, dvě volno, tak už se vám nechce do tý školy vracet, navíc jsou hodiny jako výtvarka a takový. Já mám třeba výtvarku ráda, ale jak jste v tý škole a pak máte to volno, tak se vám tam nechce vracet a radši budete s kámošema venku, než se vracet do školy a tam dřepět do pěti.

Takže se ve škole nudíš? Nebo nenudíš?

No a nejhorší to je, když je ještě třeba takhle hezky (v době rozhovoru bylo opravdu pěkně, svítilo sluníčko a bylo teplo) a musíte v tý škole sedět do pěti nebo do kolika.

Ale tady ti to nevadilo? (tady = v celodenním oddělení)

No, tady mi to nevadilo.

To je ale docela zvláštní.

No to je (smích). Tady prostě...u mě je to tím, že tady to mám prostě ráda, že bych tady byla furt. Tady jsme se učili, pak jsme šli na oběd, tam jsme hráli nějaký hry nebo jsme tu měli práci venku a pak byla skupina a pořád to bylo zábavný.

A to ve škole teda nebylo?

No vždycky po těch dvou hodinách před tou odpoledkou jsem vždycky tak zlenivěla, že se mi tam pak už nechce.

Takže tu zábavnost určuje ta škola? Nebo je třeba i v silách studentů si ve vyučování nějakou zábavu najít? Jestli je možné se ve škole nenudit, nějak se motivovat? Nebo ta škola to prostě zazdí?

Nevím no. Máme volno a už zase si jít dřepnout do tý školy, už se mi tam pak nechce.

Zkusíme rekapitulaci na konec: Záškola tedy ano nebo ne?

Ne (rozhodně).

A jak jsi k tomuhle závěru došla? Po pobytu tady, nebo jindy?

No jasně (vesele).

To je, jak jsi říkala, kvůli těm lidem? Abys nezklamala...(skočí mi do řeči)

Jo paní Valentovou, paní učitelku, pana Lufta a tak.

A co maminka?

Jo taky. Akorát tady se mi to líbilo víc, teď jsem v nové škole a je to taková... nevím.

Jak se sem děti dostanou? Když děti udělají nějaký průsvih?

No.

A když se ti tu líbí víc...Tak nebylo by dobré zase tam na té škole něco provést a jít sem na dva měsíce zpátky?

No to už by mě sem nedali. Já jsem nad tím i přemýšlela (smích), jsem tu seděla, i paní Saitlové jsem to říkala, že udělám nějaký průser a vrátím se sem, ale

když už mě ujistila, že bych šla rovnou do past'áku do 18 let, tak jsem si raději řekla, že ne.

A kdyby existovala nějaká šance, že tě dají sem, riskla bys to? I když by tu byla hrozba teda toho past'áku, ale přece jenom nějaká šance...

Kdybych si byla jako fakt jistá, že půjdu sem a ne do toho past'áku tak jo, ale jinak ne (smích).

**A když by to mělo teda s jistotou vyjít: Jaký průšvih by sis vybrala?
Z těch, co tak žáci běžně dělají?**

No asi bych na tu školu zase začala kašlat.

To znamená, zase bys tam zase nechodila?

Ne jako záškola ne. Nevím, bych se neučila, byla bych drzá na učitelky.

Konec (došel čas na pokračování v rozhovoru).

MT

Dokumentace MT

Chlapec ve věku 13 let z ekonomicky slabší rodiny.

Rodinná anamnéza je dosti složitá. MT vyrůstal do svých tří let i s otcem. Ten ale matku byl, týral ji před zraky dětí. MT si to pamatuje a uvádí, že otec týral i jejich psa, jeho chtěl vyhodit z okna, atd. Matka proto otce nahlásila, ten byl ve výkonu trestu. Po návratu mu syny dávala na víkendy. To trvalo asi rok a pak přestala, neboť obě děti (MT i jeho bratra) otec proti matce naváděl. Byli pak sprostí a chovali se hrozně. Velkou oporou pro matku byla její matka a babička MT. Po její smrti (cca před rokem) má s výchovou kluků potíže. Matka je vážně nemocná, její nemoc (roztroušená skleróza) vyžaduje klid, dostatek odpočinku, který ale nemá. MT bratr je zařazen v rámci zařízení do preventivně výchovného programu ambulantního oddělení (za ublížení na zdraví). Matka si nepřeje, aby se kluci dostali do ústavu, udělá vše proto, aby se z problémů dostali.

Školní anamnéza: ve škole má MT výchovné problémy – objevuje se šikana, drzé chování vůči pedagogům (zejména prý nerespektuje mužskou autoritu). S prospěchem nemá MT problémy, učí se dobře. Dochází na doučování do Domečku. Měl také problémy s docházkou do školy (skryté záškoláctví, omlouvané matkou), po zásahu kurátora pro mládež do školy chodí pravidelně.

Školu MT změnil po stěhování. Podle slov matky neměl v předchozí škole žádné výchovné problémy. V nové škole ale měl potíže s docházkou, matka mu veškerou absenci omlouvala a to i přesto, že o jeho nepřítomnosti prokazatelně nevěděla. Počet zameškaných hodin za 1. pololetí u MT přesáhl 280 hodin. Po zásahu kurátora se jeho docházka zlepšila. S pravidelnou docházkou do školy se však vystupňovala chlapcova již tak vysoká agresivita. K učitelům se dle školy chová nesmírně hrubě, tyká jim, oslovuje je „vole“, neustále se ohání slovem diskriminace (chlapec je snědé pleti – moje pozn.). Výuku narušuje povykováním, procházením se a pobíháním po třídě, hlasitým pouštěním hudby z mobilu, svévolným opouštěním učebny za účelem stěžovat si u vedení školy na učitele a podobně. Na jakékoliv napomenutí ze strany školy nereaguje. Znemožňuje tak výuku, ohrožuje zdraví své i ostatních (například ve školní dílně vyšroubováním těžkého svěráku z pracovního stolu, který vzápětí převrátil). Vyšlo i najevo, že MT žákyni z vyšší třídy znečistil výkalem školní pomůcky – jeho chování bylo označeno za cílenou šikanu. Dále nutil své spolužáky k drobným úsluhám (nošení aktovky, utírání si mokřích rukou do jejich oblečení, vyžaduje od nich malé i větší finanční částky za poskytování „ochrany před ostatními“, bere dětem svačiny i jiné věci. Spolužáky udržuje v podřízeném postavení tím, že jim vyhrožuje fyzickým napadením ze strany staršího bratra, který má pověst agresivního rváče. Ani MT neváhá použít fyzické násilí. Při sebemenším podráždění okamžitě rozdává rány a kopance do jakýchkoliv částí těla. Situace došla tak daleko, že žáci se již nebrání a pokládají situaci za normální – a to platí i u starších žáků než je MT).

Rodiče ostatních žáků dali ředitelce školy ultimátum, že jestli situaci nebude akutně řešit (přitom ale postihy, které mohla škola učinit, byly bez odezvy), podají na chlapce trestní oznámení z podezření ze šikany a své děti ze školy odhlásí. Proto MT nastoupil do programu CO.

Důvody přijetí do péče (shrnuto ambulantním oddělením): MT má problémy zejména ve škole – ovšem tak závažné, že kurátor pro mládež měl připravené předběžné opatření na umístění chlapce do DDÚ (dětský diagnostický ústav). Rodinu se nakonec rozhodl doporučit na SVP s tím, že pokud MT nevyužije šance ke změně

chování, bude umístěn do ÚV (ústavní výchovy). Matka spolu s kurátorem v současné době hledají pro MT novou školu.

MT navštěvoval nejdříve AO. To shrnuje uplynulé období před nástupem do CO. Uplynulé období tedy pracovníci shrnují takto: problémy se vyskytují jak ve škole, tak doma – nerespektuje autoritu matky a stanovená pravidla, matka je nedůsledná. MT matce lže, vrací se pozdě domů, přespává u kamarádů, bez dovolení chodí do klubu, na disco apod. Dalším problémem je rizikové trávení volného času v partě a užívání marihuany. Dále zpráva shrnuje vyjádření školy (viz výše). V rámci užívání THC byla s chlapcem sepsána dohoda o výchovném opatření – proběhnou testy, které musí být negativní, jinak bude program přerušeno. Chlapec kouří a příležitostně užívá alkohol.

Zájmy: sport, nízkoprahový klub. Dříve hrával závodně fotbal a chtěl se k tomu opět vrátit.

Rozhovor MT

Tučně to, co říkám já, normálním písmem klient.

Proč se sem děti nejčastěji dostávají?

Třebas nevím... za záškolou, problémy ve škole, utíkáni z domova a takový věci.

Jaké jsou ty problémy ve škole?

Já nevím, třeba já jsem tady například za to, že jsem šikanoval učitele.

Jak se šikanoval učitelé?

No psychicky i fyzicky?

Máš nějaké příklady?

No třeba jsem jim házel medicinbaly do hlavy, nebo jsem se s jedním popral jednou.

S učitelem, jako s mužem?

Jo, s učitelem. (smích)

To bylo to fyzické. A to psychické vypadá jak?

No třeba tajdle, že neposlouchám prostě, týrám je prostě, že jim dělám furt naschvály a tyhle věci prostě.

A jak oni na to reagují?

No já vím, oni na to moc nereagují, protože se mně v té škole boje, tak mě nechávají bejt.

Takže nereagují?

No někdy to řešej přes policajty a takový.

Máš k tomu nějaký důvod, proč se takto chováš?

No já jim oplácím to, co dělají oni mě.

A co oni dělají tobě, že jim to oplácíš?

Oni to pak už řešej přes policajta a já jim pak za to udělám ještě něco.

Spíš mi jde o ten první impuls, který to celé rozehraje.

Tak já nevím, třeba mě sundal jednou učitel ze židle, tak jsem vstal, pustil jsem mu na nos, pak přišli policajti, že jsem mu ublížil.

A má to nějaký důvod, proč ti to ten učitel udělal?

Já nevím, prostě jsem si při hodině dělal výpisky, poslouchal jsem a on najednou ke mně přišel a shodil mě ze židle.

A nemohl k tomu mít nějaký důvod?

No já nevím.

Tak se zkus zamyslet. Třeba přijdeme na důvod, co ho k tomu vedlo.

Třeba jsem mu předtím naštvál nebo nevím.

A vůči ostatním dětem se takhle nechoval?

No právě že jenom na mě a na mě pak byla zasedlá celá škola.

Jako úplně všichni učitelé bez rozdílu?

(přítakání)

A když si stěžovali. Řekli ten problém, co s tebou mají i tobě?

Ne.

Takže s tebou vůbec neřešili, proč ti dělají to, co ti dělají?

Hmm.

A řekl jsi ty někomu dalšímu, že ti oni tohle dělají?

Řekl, ale on to nikdo neřešil prostě.

Proč to nikdo neřešil?

Já nevím.

Když on ublíží tobě, tak by to přeci měli řešit.

No tam jde o to, že když oni mně ublíží, tak mně se nic nestane, ale já mu pak přerazím nos. A to už se pak řeší.

A když on ti ublíží tak, že se ti nic nestane, nebylo by tedy výhodnější mu to oplatit stejným způsobem, aby se mu taky nic nestalo?

No tak já nevím, když mi někdo něco udělá a já to zjistím, tak já chytanu nerva a prostě neovládám se.

Jak to vypadá chytit nerva?

No mi prostě rupne v bedně a to bych ho tam umlátíl.

A to se vůbec nebránili? Když si představím, že jde na mě někdo na tvrdo, tak se třeba taky budu bránit a ta moje obrana by pak asi byla vidět. To, že se oni bránili, na tobě vidět nebylo? Nebo byli o tolik slabší?

No nebyli, ale tak oni se mi nebyli schopný bránit. Ale když já dám ránu tak položím někoho.

A kde ses to takhle naučil? Když si vezmu třeba tělocvikáře, kteří bývají namakaní, tak si moc nedokážu představit, že mu dáš ránu a on se ani nezvládne bránit.

Tak já nevím prostě, když jsem byl malej, tak jsem s bráchou vyrůstal na ulici a furt jsme prostě neměli co dělat, tak jsme se furt ze srandy prali a takhle se už peru nějakých deset let.

A nedaly by se ty konflikty s učiteli řešit i jinak?

Ticho.

Nevidíš tam žádné jiné řešení?

Jako když mi řekne něco psychicky, tak mu to vrátím, třeba když mi nadává, tak já mu pak taky nadávám. A on šel prostě i do ředitelny mě napráskat, že mu nadávám, a když to tam pak řeknu já, že on mi nadával první, tak oni to prostě neřešej.

To byl pokus to řešit s ředitelem školy?

No.

Ale nedá se to třeba řešit i někde jinde? Třeba přes mámu to zkusit, přes rodiče.

No já nevím, máma tam byla hodněkrát už v tý škole, ale oni jí to vždycky jenom odkejšovali a pak šla domu.

A přijde ti tvůj způsob řešení problémů dobrý nebo špatný?

No jako špatnej, ale já jim to říkal, stěžoval si. Tak, co sem měl jako dělat?

Neuvažovali jste o tom změnit školu? Nebo jsi už školu změnil a bylo to stejné?

No já jsem měnil školu jenom jednou.

A bylo to na obou dvou stejné?

Ne.

Takže se tohle dělo jen na té jedné?

Hmm.

A to se tedy dělo v téhle druhé.

Přikývnutí.

A v té první, tam se tedy nic takového nedělo?

No tak to spíš jenom se spolužákama, s učitelama jsem nic nedělal.

Takže s učiteli problém tedy nebyl. Jaký byl rozdíl v chování u těch učitelů? Co dělali v těch hodinách jinak? To byla výuka jiná, byli sympatičtější, nebo byli v něčem jiní?

To nevím.

Takže se nelišilo, jak se chovali ti, co jsi s nimi měl ty konflikty a ti bezkonfliktní?

Nevím.

Podívejme se tedy ještě na tu školu, kde jsi problémy měl. Chovali se jinak učitelky a jinak učitelé? Myslím tím ženy a muži.

No chovali.

A v čem byli rozdílní? Častěji tě napadali učitelé muži, nebo učitelky ženy?

No my jsme měli jen asi tři učitelky a pak samé učitele.

To je docela nezvyk, většinou to bývá tak, že je více žen. A byly teda ty ženy nějak jiné oproti těm mužům?

No byly, prostě byly klidnější, nebyly tak hrozný pro mě.

Hrozný pro mě. Co to znamená?

Jako prostě že mi seděly, byly sympatický, a učitelé ne.

A proč myslíš, že to je, že vůči mužům tyhle sympatie nebyly? Nebo třeba tam byli i učitelé, co ti byli sympatičtí?

No nevím.

A čím to je, že ty ženy jsou tak jiné?

No já nevím, ale podle mě to je prostě tím, že já jsem vyrůstal bez otce, a když prostě je to chlap, tak si na něj prostě nezvyknu a nechci ho mít u těla prostě. Já jsem prostě zvyklej vyrůstat jen s mámou, a když je ke mně nějaký chlap na blízku, tak ho prostě odstrčím, protože nechci, aby byl u mě tak blízko.

Myslíš blízko fyzickou nebo psychickou?

I tu psychickou.

Co by se stalo, kdyby k tobě psychicky přišli blíž? Snažím se dopídit toho, proč je vlastně odstrkuješ.

No protože s nima nechci mít žádný vztah.

A důvod? Nebo jen prostě, že ho nechceš blízko?

No prostě nejsou mi sympatický (klepnul rukou do stolu), kouknu se na něj a řeknu si, je to prostě blbec a nechci s ním nic mít.

A myslíš si tedy, že je to tím, že jsou to učitelé?

No jo.

Takže myslíš, že kdyby to byl někdo jiný, nemyslím osobu, ale povoláním, že by to bylo v pohodě. Je ti takhle někdo jiný sympatický?

Jak jako?

No myslím jako z mužů, ale neučitelů.

No nevím, já se moc s chlapama nebavím. To spíš s kámošema.

No a ti jsou jen tvého věku, nebo i starší?

I starší.

Tak zkusme někoho toho staršího porovnat...v čem jsou jiní oproti učitelům?

No jsou to kámoši, s nima trávím hodně času, zatímco ti učitelé mě jenom peskují.

A učitel by tedy nemohl být kámoš? Kamarády si člověk vybírá tak, že si rozumí v nějakých tématech, která ty lidi zajímají. Nemohl by být i učitel kamarád?

No prostě to nejde, aby učitel a žák, to nejde, aby spolu byli kámoši. Protože když jsou kámoši, jako že fakt kámoši, tak se prostě baví o úplně jinech věcech, o kterých by se učitel, kterému je třeba nějakých padesát, nebavil.

Ve škole třeba ne, ale co třeba po škole. Mimo tu školu se nemůže smazat rozdělení učitel-žák?

No já nevím, ale já jak vidím učitele, tak jdu prostě od něj, protože bych mu jinak něco udělal. Já když už ho vidím i po škole. Já už se vždycky těším, abych z té školy už odešel, a když je vidím i po té škole, tak jako mám ještě větší nervy než v té škole.

Těmi nervy myslíš to, že bys jim nejradši nafackoval?

No jasně.

Ty jsi říkal, že tvůj problém byla záměna. Může to souviset s tím, že ti ty učitelé nejsou sympatičtí? Může to tak vůbec být, že by někdo nechodil do školy jenom proto, že mu učitelé nejsou sympatičtí?

No tak jasně, že to bejt může.

Je řešením změna školy?

To nevím, to asi záleží na tom, kde ta škola je, ale jací jsou učitelé a žáci.

S těmi žáky. Ty jsi říkal, že jsi měl nějaké špatné vztahy i se studenty.

V čem to bylo jiné?

No na té první škole tam prostě nebyl nikdo jako barvy mé kůže a prostě mě tam všichni odstrkovali a furt mi nadávali, prostě jsem je bral jako rasisty a tak jsem tam vybil asi půlku školy a z té mě pak vyhodili a na té druhé škole, tam bylo víc kluků stejné barvy jako já, tak s těma jsem se prostě už bavil.

Takže v té druhé škole jsi vlastně paradoxně hůř vycházel s učiteli, ale mnohem lépe se spolužáky.

No jasně

Nemohlo to být třeba tím, že ty děti byly i starší.

Jak?

No přecházíš na začátku roku. Ty jsi chodil, třeba ve třetí třídě tam na tu školu a ty děti tam byli nějak mladý...a pak jsi přestoupil. Děti byly o rok starší, i ty jsi byl starší. Už je to čtvrtá třída, všichni jsou starší. Nemohlo to být tím?

No to ne, prostě hlavně ty kámoše, co jsem měl na té druhé škole, tak ty jsem měl i na fotbale, to byli spoluhráči z týmu.

Takže ty jsi je znal už předtím. Rozumím. A jak vypadal rasismus těch dětí?

No prostě že mi nadávaly do barvy kůže, vodstrkovaly mě a nikdo nechtěl se mnou bejt, furt mi nadávali a takový věci.

To ti nadávaly jen kvůli tomu, že máš tmavší kůži?

No jasně

A jiný důvod tam tedy nemohl být?

Ne.

A tys to řešil jak? Tím, že jsi jim to vrátil?

No.

A když tam byli lepší ti učitelé, nebylo lepší to zkusit řešit přes ně?

No tak oni to vůbec neřešili, řekli, ať si to vyřešíme sami, tak jsem mu jednu prdnul a pak to hned řešili.

Ale to řešili tak, že tebe označili za toho špatného. Proč ale, když ty sis stěžoval, tak nic neudělali. A když šel ten, co jsi ho uhodil, tak začali reagovat a řešili to?

No tak já nevím právě, na to se pořád snažím přijít, ale pořád mi to nějak nedocvaklo.

A tady s vychovateli, zkoušeli jste to řešit a přijít na to?

No zkoušel, na individuálce a takový.

A dospěli jste k nějakému závěru?

(kroutí záporně hlavou) Možná to bude tím, že na té druhý škole mě prostě učitelé neměli rádi a tak to prostě neřešili moje problémy, ale když jsem něco udělal, tak to řešili.

Tomuhle rozumím, že na té druhé tě učitelé neměli rádi a tvoje problémy odmítali řešit kvůli antipatiím, co k tobě měli. Chápu dobře, že na té první škole proti tobě takové antipatie ze strany učitelů nebyly? Tak proč se i přesto chovali stejně, jako v té druhé škole?

No tak asi proto, že jsem byl jedinej tmavej, tak se jim to prostě řešit nechtělo, tak to neřešili.

Takže myslíš si, že i ti učitelé na tebe taky aplikovali rasismus stejně, jako ty děti?

No tak třeba při hodině ne, to mě posadili úplně dozadu do prázdna, do zadu, kde nikdo nebyl, a dali mi práci na celou hodinu a oni si hráli hry.

A proč jen tobě dávali práci?

Nevím.

A co to bylo za práci?

No testy většinou takový věci

A ty ti pak hodnotili známkou?

No.

A proč myslíš, že ti oproti spolužákům dávali testy navíc?

No to nevím právě. A oni se pak divili, že je nemám rád a proto jsem na ně byl hnusnej.

A nemohl tam být důvod, že jsi měl míň známek než ostatní a bylo potřeba to dohnat.

Ne to ne, já vlastně mám od první třídy samé jedničky.

Takže to nebyl ten problém, že bys něco neuměl.

No.

A tys měl nějaké zameškané hodiny?

No.

Tak teďka řeknu případ z mých školních let. Byla jsem nemocná a měla hodně zameškaných hodin. Pak jsem musela hodně dopisovat a učitelé chtěli, abych měla víc známek. Napadá mě, jestli to u tebe nemohlo být podobně.

Ne to ne, já právě od první do šestý třídy jsem měl třeba jen 20 omluvených hodin.

Což není moc, aby člověk musel dohánět známky, to je pravda.

No ale oni mi to dávali každou hodinu a oni si tam každou hodinu hrajou.

To jako že každý učitel a každou hodinu?

Ne to jako zase ne, to jsme někdy zase museli pracovat to jo, ale třeba když jsme měli poslední dvě hodiny, třeba jsme vždycky měli společenské hry, tak mě

posadili do lavice, dali mi papír, dali mi tužku, ať to počítám, píšu si češtinu a takový věci, no a oni si tam sedli ke stolečku a hráli si tam s figurkami.

A ptal ses jich, proč musíš dělat něco jiného?

No neptal, protože mě neposlouchali. Jsem se hlásil třeba 20 minut, ale oni mě nevyvolali, tak jsem promluvil nahlas a ona mi hned napsala poznámku.

Proč myslíš, že tě nevyvolali, nebo možná nechtěli vyvolat

No nevím.

Myslíš si, že to od nich bylo správné, nebo férové?

No já nevím, já jsem to nikdy neřešil. Prostě jsem řekl jo, já to vypočítám, na konci hodiny jsem to odevzdal a šel jsem na přestávku.

Takže ti to ani nevadilo?

No vadilo, ale to jo, ale prostě jsem to neřešil a myslel jsem si svý a pracoval jsem.

A proč jsi to nezkoušel řešit?

No protože by mě stejně nevyslechli.

Chápu to tak, že to vlastně nemělo smysl, když tě stejně neposlouchali.

Jo.

Kdybys to nakonec zkusil. Myslíš, že by to opět vyvolalo konflikt, který tu už s učitelem byl?

No to asi jo.

Nenapadlo tě třeba zkusit to řešit s jiným učitelem? Určitě vás neučil jen jeden učitel.

No tak my jsme měli svý učitele, ti chodili vždycky za náma a my jsme nemohli ven ze třídy. Teda jako všichni jo, jenom já ne, protože říkali, že jsem o přestávkách problémovej a takový.

Oni tě vůbec nepustili o přestávce ven ze třídy? Proč?

No protože jsem byl prý problémovej, přitom oni se tam ostatní prali o přestávkách, kopali si s míčema, rozbíjelo okna, ty jo a mě tam prostě nechali sedět před dveřma a dívat se, jak oni si tam hrajou.

V čem viděli tu tvoji problémovost o přestávkách?

No já jsem se od malička hodně pral, protože mě všichni ponižovali nebo mi nadávali.

Nezkoušel jsi konflikty řešit jinak, než prát se?

No moje matka, když jsem byl ještě hodně malej, tak furt chodila do práce a mě vlastně vychovával můj brácha. Takže my jsme byli hodně spolu, dva roky takhle jsme byli spolu, kdy jsme si vystačili jen já s bráchou a učili jsme se, že to budeme řešit tak, že se budeme prát, že si pak na nás nikdo nedovolí.

A neuvažoval jsi o tom, řešit ty konflikty i jinak? Přece jen tohle vyvolává konflikt s ostatními a vlastně dostalo tě to sem a může to uzavřít i tvoje budoucí možnosti. Ty máš samé jedničky, jsi hodně dobrej. Tak jestli to není škoda, si takhle přidělovat práci. Nebylo by výhodnější, najít jiné řešení?

No já nevím, ty poslední dva, tři měsíce, co jsem tady, tak už nejsem tak agresivní, když mi někdo něco řekne, tak mu řeknu svý, ale kašlu na něj. Když mám nějakou neshodu s paní učitelkou, tak se vždycky na závěru nějak dohodnem.

Jaké máš třeba neshody tady? (CO)

No třeba, že se hádáme. Já nevím, protože paní učitelka třeba říká, že jsem hodně chytrej, dala mi jazykovou školu a takový a třeba ona, když splete nějaký příklad, tak já se přihlásím a říkám: „Pani učitelko, pani učitelko, máte to blbě.“ A ona říká: „no jo no.“ A já říkám: „ale fakt máte“ a pak se třeba půl hodiny hádáte, tak mě seřve, ať už jsem ticho, podívá se na ten příklad a říká: „Jé, promiň, máš pravdu.“

A co vás vlastně vedlo k tomu, že jste se o tom hádali? Bude asi rozdíl, když například vyskočíš v hodině a poletíš k ní s tím, že budeš křičet: „máte to blbě, máte to blbě!“ a bude rozdíl, když se budeš hlásit, počkáš, až ti přidělí slovo a až potom jí ukážeš, jak to mělo být. Jakou formu jsi vlastně zvolil přesně ty, že jste se pak hádali?

No my se nehádáme, jako že se hádáme, to je spíš tak jako ze srandy.

Ze srandy? Jak to poznáš?

No se u toho smějem.

Takhle to ti první učitelé asi nebrali... V čem jsou tedy tady jiní, že to berou takhle s humorem? Nebo, jsou vůbec jiní?

No jasně, že jsou, tady jsou tak v pohodě.

A čím to je?

No protože tady se oni k nám chovají tak, jak se my chováme k nim. Když se my chováme slušně, a jsme v pohodě, tak oni jsou taky k nám v pohodě a jsou milí. Ale předtím, když jsem se k těm učitelům snažil bejt hodnej, tak oni na mě pak byli třeba i mnohem horší.

A jak ses o to snažil, jak se ta „milost“ projevovala? Jak vypadalo to, když ses na učitele na základní škole pokoušel být hodný?

No tak třeba, že jsme si dělali práci, tak jsem neodmlouval, vypočítal jsem jí, dal jsem jí to na stůl, ona mi zadala další, tak jsem vypočítal další. Tam všichni měli jen jednu práci, ale zadala mi další, tak jsem si ji teda vzal a vypočítal ji taky. Bez problémů, neměl jsem žádné výmluvy na to. Pak mi na konci třeba řekla, ať si vezmu domácí úkol a dala ho jenom mě, nikomu jinému, dala mi k tomu ještě práci třeba tak na tejdén, ať to mám hned ráno hotový, tak jsem to ráno přinesl, a měl jsem jen třeba čtvrtku úkolu, protože to fakt jako nešlo zvládnout ten úkol. Ona mě hned seřvala, dala mi pětku, poznámku a hned že si neplním svoje školní povinnosti.

A tady se nic takového tedy neděje?

Ne.

Není možnost si stěžovat i někde jinde? Zkousím na něco přijít. Přemýšlím o tom, jestli by člověk, který si neplní školní povinnosti, mohl mít samé jedničky.

No já nevím, ale já to prostě řeším tak, že řeším ty úkoly, dokud prostě nebude konec a pak prostě pak to zazvoní, jdu na přestávku a takhle to vydržím 5, 6 hodin a pak jdu domu a kašlu na všechno.

Pro klid to vlastně neřešíš.

Jo, to je ono.

(koukám do svých poznámek) Tady mám ještě poznámku: Jaký je rozdíl v agresivitě vůči spolužákům a vůči učitelům. Třeba jak jsi říkal, že tě učitel shodil ze židle, a tak jsi mu dal ránu a on lehnul. Když by tě ze židle shodil spolužák, reagoval bys jinak?

Jako kdyby to udělal mě?

Jo.

No kdybych ho shodil ze židle, tak by už nic nedělal, on by se proti mně pak už nepostavil. Protože jsem v té škole měl vybudovaný dobrý respekt.

Ne, ne, myslela jsem to obráceně, kdyby ten spolužák shodil ze židle tebe.

To bych reagoval naprosto stejně jako vůči tomu učitelům.

Proč by v tom nebyl rozdíl?

No proč by v tom měl být rozdíl? On mi to udělal tak já mu to prostě vrátím.

Já nevím proč, jen mě zajímá, jestli by tam rozdíl byl nebo ne. Jestli je nebo není, to já sama nevím.

Já nevím, kdyby to udělal nějaký hodně dobrý kámoš, tak se zvednu, zasměju se a jedeme dál. Protože jako já kámoše nemlátím.

Jaký je teda rozdíl mezi kamarádem a tím jiným spolužákem?

Já nevím, třeba že ten jinej spolužák, ten prostě s tím se tak nebavím, vůbec se po něm nezajímám, tak prostě kdyby mě shodil, tak vstanu a vrátím mu to a mnohem větší silou a víc brutálněji i docela.

Ale vždyť oba to jsou lidé.

No ale kámoš je prostě kámoš, pro mě je kámoš všechno na světě, vždycky na prvním místě.

A nemohl by ten spolužák být jednou tvůj kámoš? Na jeho místě.

To ne prostě, já si vybírám prostě kámoše, co nejsou nějaký šprti a tak prostě.

Jak vypadají šprti?

Nooo.

Že mají brýle? (směju se)

Ne to ne (taky se směje), třeba já jsem vlastně taky šprt, když mám samý jedničky, když se to tak vezme. Ale já nejsem šprt tím, že třeba vždycky my si dem o přestávce zahrát fotbálek, ale oni si vytáhnou knížku a úplně se tam ucej. To prostě nejvíc nechápu prostě.

Tak třeba si říkaj, že tě chtěj dohnat, aby měli tak dobrý známky jako ty.

No ale oni maj třeba ještě lepší známky než já.

Poček. To jde, když máš samý jedničky, aby měli lepší známky než ty?

Samý jedničky jako zase ne, nějakou dvojku tam mám. Ale to jsou jako fakt magoři, jako že každé den chtěj třeba mít pět jedniček a tak. To já třeba první půl rok na to kašlu úplně a mám třeba čtyřku a takový na vysvědčení, ale další půlrok, protože mi jde o postup do další třídy tak se snažím mít jedničky.

A to na to pečeš ten první půlrok jen proto, že o nic nejde?

No jasně. Ale teďka, jak jsem v osmičce, tak jako už nesmím nic, protože se to už počítá na střední.

Ano, vlastně se počítá i pololetní vysvědčení.

(přikyvuje)

Pro tebe je to motivace, proč se učit?

No jasně.

A učíš se jen kvůli tomu postupu, nebo to učení se může být dobré i k něčemu jinému?

No já se jako normálně neučím. Já jenom poslouchám ve třídě, co mi řekne učitelka, to poslouchám, zapamatuju si to a druhý den to třeba přednesu.

To si to takhle skvěle pamatuješ?

No. Já jsem se nikdy v životě neučil.

A to pak máš jedničky?

No jasně. Já se třeba nechávám vyzkoušet z úplně nové látky, co jsme brali den předtím, jí to vyjmenuju všechno, dá mi jedničku.

A jak to, že si to v prvním pololetí pamatuješ hůř?

No to ne, já je prostě neposlouchám (směje se).

A máš i nějakou jinou motivaci k tomu se učit, než je ten postup do dalšího ročníku?

No motivace...Je. Co nejrychleji udělat školu a odstěhovat se.

Co nejrychleji udělat školu... Ta základní přeci trvá 9 let, ať děláš, co děláš.

No, ale kdybych propadl, tak bych musel opakovat a byl bych o rok dýl.

No vlastně ani ne, protože povinných je 9 let a nevádí, že opakuješ. Důležité je být 9 let na základce, nemusíš ji dodělat.

No tak ale musím mít hotovou devítku, abych mohl na střední.

To musíš, to je pravda.

Když propadnu teďka v osmý, tak jí budu muset dělat znovu, abych pak mohl na střední, a to se mi moc nechce to dělat znovu.

Nu a proč chceš na střední, když chceš vypadnout ze školy?

No tak střední to už je v pohodě, jak základka, ne?

Je? Já nevím. Proč by měla být střední jiná?

No protože já si vezmu střední s praxí, budu makat a nebudu se učit.

A mohu se zeptat, jakou střední sis vybral?

No já jsem teďka poslední dobou přemýšlel, že jak udělám střední, tak půjdu ještě na vejšku, abych to v životě někam dotáhl.

Na to potřebuješ střední s maturitou, tím si ale prodloužíš dobu ve škole.

To je vlastně paradox, to, co jsi teď řekl. Ty se chceš zbavit školy co nejdříve, ale přitom přemýšlíš, že půjdeš ještě studovat vysokou.

Tak vejška to už není, to máte nějaký 4 roky, 5 let.

3 + 2 to teď bývá.

No tak když už vydržím 9 let povinný školní docházky, pak 4 na střední. To už je 13 let, tak k čemu mi je těch 5 let?

No právě to mě zajímá, k čemu ti bude těch 5 let navíc?

To už prostě vydržím, když už vydržím těch 13 let školy.

A ta VŠ ti bude k čemu? Pro lepší uplatnění se?

No že budu mít lepší vzdělání a že to někam v životě dotáhnu prostě.

A nemyslíš si, že tam budou zase ti stejní spolužáci, že s nimi třeba budeš muset taky nějak vycházet.

No tak půjdu na soukromou, já na to kašlu, nepůjdu někam s nějakýma klukama. Já prostě bez kámošů bejt nemůžu, takže si vezmu soukromku.

A to si myslíš, že za tebou budou kamarádi takhle celý život chodit?

Tak když jsme spolu vyrůstali už od malička, 14, 15 let, tak už prostě nevím.

Co když oni řeknou, že na vysokou nejdou.

Tak já půjdu a uvidím je po škole.

A když si vyberou jinou školu než ty. Změnil bys rozhodnutí a šel na tu jejich?

No tak kdyby šel dobrý kámoš na nějakou dobrou vejšku, tak bych pochopitelně šel s ním.

Kdybys měl ale trochu jinou představu?

No když bych já chtěl třeba na práva a on na patologa, tak bych šel na právnickou, protože patologie mě fakt nezajímá.

Takhle jsem to myslela. (...) Ještě mě napadá. Říkal jsi, že by sis vybral střední soukromou. Proč zrovna soukromou?

No nevím, protože tam nechci s někým bejt.

Ale na soukromé taky budeš muset být s lidmi.

No ale ne s těma, co nějak nemám rád. Já už pár kámošů ze soukromých škol znám a to jsou fakt v pohodě lidi ze soukromek.

No, ale až ty tam nastoupíš, tak oni už tam třeba nebudou.

No ale, když tam teď jsou v pohodě lidi, tak tam dám, budou v pohodě lidi.

A kde bereš tuto záruku?

No když oni jsou teď v prváku, tak až já půjdu do prváku, tak oni budou ve třetáku a ještě se tam budeme vídat.

Ale oni potom ve čtvrtáku vyjdou školu.

Ale to už já si najdu třeba 3 kámoše ze třídy.

Jasně, mě jen zajímalo, kde je ta jistota.

No já hlavně půjdu s kámošem na nějakou střední školu, tak sem si jistej, že to bude v pohodě.

Půjdete tedy podle sebe?

No.

A to budete hledat společný zájem?

Jo, jo.

Co když se rozejdete? Například, kdyby chtěl jít na toho doktora. Tak doktoři střední nemají a je vhodnější jít na gymnázium. Ale ty, kdybys chtěl, plácnu, třeba jít na veterinu, tak veterinu už specializovanou střední školu má a pro tebe by nebylo výhodné jít na gympl. Co potom?

Já nevím... když by mě ta práce bavila a ta, co by měl kámoš, tak bych šel s nim.

A jak poznáš, že tě ta škola bude bavit, když jí neznáš?

No tak jde spíš o to, na co ta škola je zaměřená.

No gymnázia bývají všeobecná, je to taková upgradovaná základka. Tady se učíš všechno, na všechny obory. A není tu praxe, pokud se nejedná o specializovaný gympl.

Tak já bych se hlavně na gymnázium nedostal.

Proč myslíš?

Že bych třeba neudělal zkoušky.

Proč?

No já ty věci co se učím, třeba pak druhý den zapomenu.

Nu tak by ses naučil na ten jeden den zkoušky.

Tak to...učit se, to jsem nikdy nedělal.

A myslíš, že by ses na vysoké nemusel učit?

No to jo, to bych se učil, ale já mám hlavně fotografickou paměť, kouknu do učebnice, zabouchnu jí a pamatuju si všechno.

(konec rozhovoru, vypršel čas poskytovaný CO)

PK**Dokumentace PK**

Pohlaví: muž, věk: 15, ekonomický stav rodiny: Průměrný

PK byl prodloužen pobyt v Celodenním oddělení z důvodů náročné (pro něj zátěžové) situace v kmenové škole. Projednávala se změna na praktickou ZŠ.

Zhodnocení uplynulého období: Jeho chování je výrazné, mluví rychle a nahlas. Občas ze sebe dělá třídního šaška. Včlenil se dobře do kolektivu spolužáků. Autority vcelku poslouchá.

Údajně byl PK na škole šikanován a je možné, že byl i zneužíván, což je v šetření policie. Dochází do dětského krizového centra. (v sedmé třídě chodil PK s několika spolužáky do bytu nějakého 55letého pána, který je fotografoval, dával jim cigarety apod. Po oznámení matky se celá věc vyšetřovala policií. Ten muž je nyní ve vazbě či ve výkonu trestu. Ke zneužívání tam snad nedocházelo, či se to neprokázalo.)

Rodinná anamnéza: PK žije s matkou, otcem a sestrou. Rodina je úplná, neuvádí žádné problémy. Dle kurátora je matka možná příliš ochranná.

ŠA: Od první do sedmé třídy chodil na klasickou ZŠ do dyslektické třídy. Po zjištění, že je PK šikanovaný spolužáky, byl za spolupráce kurátora pro mládež přeřazen do jiné ZŠ (již ne dyslektická třída). Zde se cítil zpočátku nepřijatý, a to jak spolužáky, tak třídní učitelkou. Ve škole nic nedělá, neučí se. V poslední době se objevily i výchovné problémy, které mají intenzivnější charakter. Je srozuměný s tím, že 8mou třídu bude opakovat.

Aktuálně patří mezi PK-ho problémy zejména chování ve škole a v třídním kolektivu. Učitelé si stěžují na neustálé vyrušování, strhávání ostatních. Porušování školního řádu se údajně děje opakovaně. Výrazné zhoršení prospěchu v dnešní době. Často se opakovaně dotazuje učitelů na již vysvětlenou látku, při častější frekvenci je napomínán pro drzé chování. V kolektivu spolužáků byl šikanován nejspíše pro své specifické vyjadřování a chování.

Do programu CO se začlenil bez problémů. Bez větších potíží přijal pravidla a snažil se je dodržovat, snažil se připravovat do školy a vždy (pokud nebyl nemocen) docházel do programu a včas. Chování konformní, vůči autoritám nekonfliktní.

Má nedostatečné pracovní návyky, neodpovídající jeho věku. Objevují se dětské projevy chování spojené s touhou po přijetí. Je v určitých dovednostech nesamostatný, potřebuje podporu a přiměřenou kontrolu.

Jeho nestandardní projevy v chování vedli i v CO k tomu, že jeho oblíbenost mezi spolužáky klesla až na nestabilní úroveň, na konci měl pak konflikty se spolužáky. PK nemá na své projevy v chování dostatečný náhled. Jeho citová otevřenost se projevuje důvěřivostí a vstřícností ke každému i k tomu, kdo mu škodí.

Jeho volní vlastnosti jsou oslabeny a kolísá i jeho pozornost, využívá situace k tomu, aby nemusel pracovat na zadané látce a vyhnul se tak povinností. Z toho důvodu má velké nedostatky v učivu a je opakovaně neúspěšný, což se výrazně projevuje na jeho náladách a umocňuje se tak pocit selhání a nepřijetí v kolektivu.

Z důvodu nevyváženosti v sociální a mentální složce dochází k ambivalentním až negativním postojům k PK-mu v jeho okolí, hlavně také pro jeho popisné verbální vyjadřování, které se nejspíše vztahuje k diagnostikované epilepsii, kdy se vyskytuje přemíra podrobností, časté zdrobněliny a lichotky.

Má problémy s pochopením i prostých zadání. Například: zakresli do mapy správní celky a města, on zakreslí pohoří. Jindy hledá, proč práci nevypracovat z důvodů neporozumění, aby se tak úkolu vyhnul. Naučené rychle zapomíná a pamětní stopy si vybavuje nepřesně, vědomosti dále neumí uplatnit v praxi.

Na neurologii potvrzena LMD i epileptická porucha. Dále přetrvávající dysgrafie a dysortografie (na bázi poruchy pozornosti). Rozumové schopnosti má v normě. Byl oprávněn pro speciální vzdělávání.

Při přeřazení do běžné ZŠ došlo k výraznému zhoršení psychického i somatického stavu.

Rozhovor PK

Já tučně, klient normálním písmem.

Proč se sem (na Celodenní oddělení) děti dostávají?

Nejčastěji se sem děti dostávají kvůli marihuaně, zlobení ve škole a podobný situace.

Co je to, zlobení ve škole?

Třeba nadávání učitelům, šikana.

U té šikany, je to myšleno tak, že někdo šikanuje děti, nebo ty děti někoho šikanují?

Spíš ty klienti šikanují ostatní.

A může to být i obráceně?

Může.

A není ten program tady za trest?

Ne, právě naopak. Protože ten dotyčný si tu odpočine. Není tu tolik problémových dětí, protože si je ti vychovatelé tady umí zkrotit. Takže je to tady lepší i pro tu druhou stranu, která je šikanovaná.

A jak to, že ti vychovatelé tady děti umí zkrotit a učitel na základce to nezvládá?

Ten učitel, pro něj je to jen jednoduchá práce, on jen učí a kašle na všechno okolo. Ať si ty děti dělají, co chtějí. On si prostě zaučí to, co má a prostě konec.

Tady je to jiné? V čem?

Tady třeba oni vám hnedka řeknou: „Tohle tady nedělej!“, nebo vás hned okřiknou a vy si na to tady tak zvyknete, že už to budete mít tak naučený, že prostě když vás někdo okřikne, tak budete v tomhleto poslouchat.

A není to třeba i počtem dětí, že je jich tady míň?

Jo, je tady o hodně míň dětí.

Možná je to tedy lepší, než v klasické škole.

Jo je to lepší.

A nestěžuje ten velký počet dětí ... je pořád 30 dětí ve třídách?

Jo, přibližně je to 30.

Takže je to pořád stejné. To znám. Nestěžuje takhle vysoký počet dětí učitelům i to, aby ty děti zvládali?

Oni hlavně v těch větších třídách. Hlavně kašlou na děti. Ať si to píšou, nepíšou, ať se učej nebo neučej. Oni si to napíšou, mají splněnou svou práci a ať si oni dělaj, co chtějí.

Takže těm učitelům je jedno, jestli se žák učí nebo ne?

Z části jo no. Přijde mi to tak.

Ale oni přece musí vykazovat nějaké výsledky, musí zkoušet. Nedá se to brát tak, že když dítě umí, že to je výsledek učitelovy práce? Když si vezmu třeba, že bych já učila. Přece to, jestli se děti učí nebo neučí, by se mohlo brát i jako výsledek mojí vlastní práce? Nebo to záleží jen na těch dětech?

Je to výsledek vaší práce, ale z části to záleží i na dětech. Oni si to musí zapsat do sešitu, naučit se to a dávat pozor.

Jasně, ale mohu to jako učitel ovlivnit, nebo ne?

Většinu můžete, ale menšinu ne. Někdo se vám na to úplně vykašle.

A nemá učitel žádné páky, aby s tím něco udělal?

Ono není jak. Třeba ho pošlete za zástupkyní, nebo na chodbu, kde si vypracuje zbytek své práce.

A to nebude mít ten správný efekt?

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že né. (úsměv)

Takže na tebe to zkoušeli, že tě takhle někam posílali?

Hmm. Na chodbu a tak.

A ty ses neučil. Nebo co tam bylo za problém?

Já jsem ve 3. třídě přestoupil do dyslektické třídy. Já jsem dyslektik a nestíhám v normální třídě. A do 8. třídy jsem se rozhodl, aby sem zkusil normální základní školu. Tak jsem tam šel, celý rok jsem nestíhal, nezvládal jsem to tam. Do toho mi přišla mononukleóza, takže jsem ještě víc nestíhal, nezvládal. Takže potom to bylo trošičku těžší, nešlo mi nic, takže jsem se na to úplně vykašlal, spal jsem příkladně při hodinách, kašlal jsem na všechno. Oni mě posílali za zástupkyní, na chodbu, ať si tam vypracuju tu práci. Třídní učitelka mě posílala k ní do kabinetu samotného, a dala mi nějakou samostatnou práci. Od začátku hodiny, aniž bych cokoliv udělal.

Než jsi začal úplně poprvé nestíhat, tak ses snažil se to učit?

Hmm.

A přesto to nevedlo k výsledkům, a tak ses potom ani nesnažil?

Jo.

A snažili se tě nějak motivovat?

Ne.

Nějak tě podporovat v učení?

Oni mi říkali: „Piš si to, budu tě z toho zkoušet.“ A já si to prostě nepsal.

Zkusme se na to podívat z jejich pohledu: Jak to ti vyučující mohli řešit jinak, když by tě chtěli nějak donutit, nebo motivovat k tomu učit se?

Já bych spíš na ně šel normálně. Jak my jako jednáme, jako my mladý, jak jednáme. Že bych jim řekl třeba: „Hele, jestli si to nenapišeš, nebudeš to umět, budeš mi zbytečně dělat problémy. Já s tvýma rodičema pak budu muset řešit věci, jak to, že máš tak špatný známky a tyhle ty blbosti. Hele napiš si to, bude to pro tebe lepší, pro mě taky. Budeme mít klid, nebudu tě opruzovat, jenom si to napiš, zbytek hodiny si dělej, co chceš, třeba si ve sluchátkách pouštěj muziku, ale hlavně si to napiš, ať alespoň část umíš.“

Takže takový hodně rovný přístup. A to se tam takhle nedělo?

Ne.

Oni ti učitelé ale chtějí, aby se děti připravovaly. Nebo ne?

Ale oni jim to normálním stylem neřeknou. My to chápeme jinak, protože my bychom to v té době takhle řekli. I v té starší době, když mi víme v týchletý době co a jak.

A je připravování se vůbec k něčemu?

Je.

Ale k čemu?

To je k tomu, aby... Z mé zkušenosti. Já ráno vstávám pozdě, většinou nestíhám. Jsem do noci na počítači, prostě hraju a říkám si, že za chvíli jdu spát, zhasnu, vypnu obrazovku a nechám zapnutý počítač. Pak zapnu obrazovku, že něco dodělám, ale pak se u toho zaseknou další dvě hodiny. Prostě musí člověk mít tu ráznost a tu já doteďka nemám.

To je odpověď na otázku co, ale zkusme si odpovědět na otázku, proč bys to měl vůbec udělat? Tak to připravování tě obírá o čas...ale co by bylo takové to plus?

Pro mě je spíš pro, abych se do budoucna uměl připravit věci včas. Aby se do budoucna ten dotyčný člověk naučil připravovat si věci včas.

Naučit se rozvrhnout si čas?

Jo přesně tak, rozvrhnout si svůj denní režim.

A jak mu to pomůže? Vymyslíš nějakou situaci, kde se tato schopnost může využít prakticky. I mimo školu?

Třeba v práci by na mě nebyl šéf naštvanej, že jsem přišel pozdě. Nebo třeba plácnu: Do práce jsem měl přinést nějaké papíry, co jsem měl vyřídit. Zapomněl jsem na to a nepřinesl je. Šéfová na mě bude naštvaná. Dalších x věcí. Zapomenu si na složenky si je donést na poštu, zaplatit byt. Přejde k nám exekuce nebo něco takového. Vyzvedávat si poštu. Prostě mít na to svůj režim.

Takže to ovlivňuje i vztahy s lidmi?

A v týhle době jsou vztahy s lidma docela hodně užitečný. Člověk cokoliv potřebuje a nemá to, tak si to může od jakéhokoliv člověka zjistit, třeba: Já mám kámoše a ten má kámoše. Já se zeptám kámoše, jestli nemá jednu hru a on řekne: „Ne, ale má jí jinej kámoš, dyť ho přece znáš.“ A já řeknu: „Dyť jsem s nim byl jednou venku, super kluk.“ No, a když máte ten dobrej profil, tak potom řekne: „Jo v pohodě ty mi to stejně zejtra nebo za tejdenn vrátíš, já ti věřím, nebude to poškrábaný nic.“ A když mu to dáte fakt v dokonalém stavu a uděláte to, jak jste byli domluvení, tak to bude okej a budou vás mít ti lidi rádi.

A na to připravuje škola, že nutí v tom režimu fungovat?

Jo, ale oni neumí s těma děckama jednat.

Takže by bylo dobrý, kdyby jednali na rovinu?

Hmm.

A když se na to ještě podíváme trochu z jiného úhlu. Mohla by být škola i příprava, vlastně pro školu, nebo jinou profesi? Například jsou střední školy, kde berou na průměr známek a nemusíš už psát přijímací test. Nebylo by pak to připravování se do školy vlastně výhodné v tom smyslu: Dostaneš se do jiné školy, případně později vlastně získání určité profese? Na základní škole se vlastně berou opravdu jen základy. Bere se od všeho trochu a zároveň to není moc do hloubky, takže by měly připravit na další školu, nějaký užší výběr studia. Proklamují tohle ty základky nějak? Že se jedná i o přípravu?

U těch učitelů je jedinej problém, že místo, aby to vysvětlili, jak jsem to říkal, tak začnou řvát, třeba na půlku školy: Ať neleží na lavici, ať tohleto támhleto. Kdyby to vysvětlili plynule, děcka by se nesmála: „Ha, ha, ha ona zase řve, si myslí, že řve, hází po mě zase šnuptychly nebo něco podobnýho.“ Ale kdyby jim to vysvětlili takovýmhle stylem, tak by to bylo pro ty děti i pro ty učitele nejsnadnější. Ale mě přijde, že teďka co jsem byl na tý škole, co jsem byl...

To byla ta běžná škola?

Jo ta normální. Tak mě přišlo, že moje třídní učitelka byla... Nějak psychicky narušená. Ona furt musela řvát.

A ona řvala na všechny?

Jo.

A co řvala?

Nevím, třeba plácnu, že jsem šel ke kamarádovi, aby mi to vysvětlil. Přes celou třídu na mě začala křičet, ať si jdu sednout na svoje místo!

A tys to udělal při hodině, nebo o přestávce?

No při hodině.

Ale při hodině se nesmí vstávat, ne?

Ale v tom je ten problém, když vám učitelka řekne, ať se to naučíte z tabule, ale když vy to neumíte, tak koho jiného se máte zeptat, nežli těch spolužáků, co to fakt dobře uměj. A ta učitelka vám to nevysvětlí, protože píše další blbosti na tabuli.

Takže tam to chodí tak, že ona napíše látku na tabuli a nedělá se výklad?

Myslím slovní výklad.

Tam to takhle nebylo no.

A zkoušel ses jí zeptat?

Jo.

A přesto ti to nevysvětlila?

Ne, vůbec. Mě prostě přijde, že normální klasický základní školy, tam některý učitelky...mě přijde, že 90% učitelek, mě přijde, že neumí vysvětlovat na základních klasických školách

A mohli by se to naučit?

Mohly. Nebo já nevím, možná je to tím, jak jsou tam dlouho a mají z toho velkou hlavu, ale prostě nevím, jestli se to oni dokážou naučit. Já si cením třeba tady je na Malvazinkách paní učitelka. Suprově to vysvětlí. Já už jsem tady 2,5 měsíce a nikdy jsem nesnášel matiku, já jsem na ní byl hrozný lempl. A dneska? Dneska píšou rychle příklady, prostě jde mi to a mám z toho takovej dobrej pocit, že například ta matika mě začíná bavit. Já z ní vždycky měl hrozný známky, ale teď mě začíná najednou bavit a mám z toho takovej dobrej pocit.

A baví tě to proč?

Z důvodu jako že ona mi to vysvětlí a já to umím

Takže je to v ní?

Je to v obou. Já jí budu naslouchat a ona mi to bude vysvětlovat.

Já to beru tak, jakože ty jsi vlastně stejný, ale mění se ti ta učitelka. S tou předchozí tě to bavilo?

Ne,

A proto jsi měl ty problémy a propadal jsi z ní, co jsi mi tak říkal (den předtím) a teď s paní Albrechtovou tě to baví...

Protože ta mi to dokáže vysvětlit a já jí pak poslouchám

Umí učit?

Ano, umí. To by pak třeba ty, co přijímají do těch škol, by si měli dávat pozor.

Jestli ten učitel umí učit?

Jo přesně tak. Protože ty děti jsou z toho pak v loji a nemají se jak dostat na ty školy.

Na ty střední?

Jo přesně tak, například.

A čím to je, že mezi těmi učiteli jsou takové rozdíly? Čím to může být, že ten učitel takhle selhává?

Zažil jiné období, jiné věci. Tohleto, to je věc, kterou ví jenom on, ví, proč mu to nejde učit.

A nemůže to být například tím, že učí už 6tou hodinu a už ho předtím vytáčelo 6 tříd a tu poslední už to nezvládá...

To jo, ale on si musí uvědomit, že my jsme taky těch 6 hodin ve škole. A on je starší, takže by toho měl v životě už hodně prožít, jak je starší a mohl by toho víc vydržet, jak už ty děti líp zná, nějakou dobu učí. Vnímá to, říká si: Mám to přeskočit, kašlu na to, už je to 6. hodina, dobrý, když tak to odflákneme, nebo jim něco dám, ať

si dělají, co chtějí. Něco z toho učiva, oni to mají za chvíli, práci splním a mohli bychom jít domů.

Učitelé by si ale měli hlídat, jestli ti žáci učivo zvládají. Učitelé mají osnovy, které se musí zvládnout, aby se pak mohlo pokračovat v učivu, co se potom nabaluje.

Proto by se měli na to každou hodinu ptát. Já bych si každého obešel a ptal bych se: Chápeš to? A on by mi odpověděl: Jo v pohu, díky moc. A už to „Jo v pohu, díky moc“, už je ta dobrá věc, že řekl v pořádku a že ten učitel nekřičel a byl v klidu. A když řekne: „Omluvám se, já nějak nestíhám, nezvládl jsem to, já jsem špatně vyspal, měl jsem špatnou noc.“ Tak řekne: „Tak já ti to vysvětlím ještě jednou.“ A pak třeba za víc třeba po škole ve volném čase, pro děti, které by to bavilo udělat nějaké doučování, nebo ne doučování.

Jako kroužky.

Jo kroužky. Třeba učební. Že by se sešli někde ve třídě, tam by nějaké děti přišly a učitel by se jich zeptal: Co chápete, co nechápete? A pak by se třeba koukalo na dývko a tak.

My jsme třeba na střední měli možnost konzultací, kdy měl učitel hodiny, kdy jsme za ním mohli dojít se zeptat na to, co jsme nechápali. Já jsem vždycky přišla za učitelem, on se mě zeptal, jestli jsem si to přečetla v učebnici. Když jsem řekla, že ne, tak mě vyhodil, že si to mám nejdřív přečíst v učebnici a až když to nepochopím, mám přijít za ním a on mi to pak vysvětlí. Měli jste vy na základce něco podobného?

Ne. Nikdo nám takovouhle možnost nedal.

Myslíš, že by to pomohlo a byl by o to zájem?

No já bych se to pokusil stihnout v té hodině. Možná by sem toho probíral o malinko míň, ale zkusil bych s to stihnout do té hodiny. Protože po té škole to ty děti nebaví, protože dojdou si na oběd, jdou ven, na cigáro a podobný věci. U těch dětí v týhle době je to aktuální, že vyjdou ven nějak za roh a hned na cigáro. Ale je to takovýhle, že bych to zkusil stihnout do té hodiny. Jenom některý fakt vybraný, se kterým jsem případně chodil na tu školu, by tam chodili pravidelně.

Ale ta hodina není samozřejmě nafukovací, má to jen nějakých 45 minut a učitel má osnovy, co vás v té hodině musí naučit. Je v jeho silách to vůbec stihnout? To bys mohl posoudit ty, protože víš, jestli ten učitel pořád opakoval totéž dokola, nebo jestli třeba to bylo pořád něco nového. Nebo jestli jel opravdu od začátku do konce od zvonění do zvonění. Myslíš, že je to fyzicky možné, to stihnout všechno v té hodině?

To zas možná ani ne, ale já bych to udělal takhle. Napsal bych jim to na tabuli, řekl sem jim: přečtete si to každéj, prosím, a když to nebudete chápat, tak já vám to všem vysvětlím, ještě je to 5-10 minut pauza, já vám to vysvětlím, ale prosím rychle.

Ted' je otázka: přihlásili by se ti studenti, že tomu nerozumí? Já když si představím, že jsem ve třídě, kde je 30 lidí a učitel se mě zeptá: „Tak kdo to nechápe?“ A ted' zvednu ruku sama. To budu vypadat, že jsem hloupá. Všichni tomu rozumí a já tomu nerozumím.

No ale oni se přetvařují. V tom je v dnešní době největší problém, oni se přetvařují.

No, ale to je problém, aby ty děti měly odvahu se přihlásit. Já si vzpomínám, že když se nás takhle učitelka zeptala, kdo co nechápe, tak jsme se nikdo nepřihlásil. Pak jsme sondažovali, kdo to teda vlastně pochopil.

A nikdo nevěděl.

A my jsme se pak ptali spolužáků: Jak to, že to nechápeš, když ses nehlásil? No já jsem nechtěl být za blbce. Jestli je to takhle.

Já bych jim tam dal nějakou inspiraci, aby se nepřetvařovali

A kde bys tu inspiraci mohl hledat?

To už je hodně složitá věc, to už by chtělo pár hodin přemýšlení.

Dala by se hledat třeba v nějakém filmu?

Ty děti při nějakých filmech... Například oni hrajou si na mobilu, když jim ve škole pouští video, hrají si na mobilu, povídají si. Jen někdo kouká na video.

Bylo by tedy potřeba je nějak motivovat, aby na to video koukaly. Jak by se toho dalo docílit? Nebo vůbec, jak je motivovat, aby si při hodině nehrály s mobilními telefony. Protože mi neříkej, že třeba i při vyučovacích hodinách si děti s mobily nehrají.

No tak to samozřejmě (smích) Ale udělal bych to například tak, že bych třeba, na každou třídu bych si udělal jednu hodinu. Přišla by do školy nějaká psycholožka a ptala by se dětí, třeba... Pro mě by bylo nejlepší nějaká sympatická psycholožka, nebo psychiatricka, které si vyleju srdce a důvěřuju jí. Tak tu poslat do školy, s tím, že by za to dostala peníze a s tím, že by všechny dětí vyzpovídala. Mohlo by jich tam být klidně víc. Ale nějakou vybranou?

Jak myslíš, ty vybraný děti?

Ne děti, tu psycholožku nějakou vybranou. Někakou fakt vybranou, aby rozuměla těm dětem, uměla s nima komunikovat. Aby se zeptali dětí, jak jim to jde ve škole. Proč se tohleto děje. Udělat jim třeba nějaký test, nebo udělat pro ně nějakou věc do budoucna, která by se jim hodila. A někomu to určitě pomůže, a ne jen jednomu člověku.

Takže by tam měli poslat psychologa, nebo ženu psycholožku, a ta by měla zmapovat, jak vypadá ta situace v té škole a pak něco dál navrhnout...

První co by sem udělal, že by sem procházel denně, každou přestávku bych chodil po chodbách, díval bych se, kde co jak lítá, co o ni dělají, koukal bych se do tříd, co oni dělají o přestávkách, kdo co se pošťuchuje a proč to dělají.

Bylo by to dobré, kdyby ten psycholog, když by byly i nízkého věku, aby zapadli do kolektivu... Nebo by spíš měli být starší?

Já bych je dal kolem 25-30.

Spíš mladší, aby rozuměli ještě...?

Aby jako takový mladý...

Co si ještě pamatují ta školní léta?

No jasný. A třeba ty kluci v té škole si budou říkat: Jo to je dobrá kost nebo něco podobného. Potom se s tím dotyčným líp komunikuje.

Vy jste nikoho takového neměli? Na základkách by měli být poradci, nebo školní psychologové. Nikoho takového jste neměli?

Ne.

My jsme jí třeba na střední měli, nepamatuju si na základku, ale na střední jsme měli paní, za kterou jsme mohli jít, když jsme měli někde problém, nebo nám něco nešlo. Žádná taková možnost tu pro vás nebyla?

Ne takovou možnost jsme neměli.

Takže asi chybí blízký přístup...měli jste třeba někoho, nějakého učitele, corazil takový bližší přístup? Třeba tady je paní Albrechtová a dětí je málo, ten přístup vybudovat je možná snazší, když je tu těch dětí méně. Ale když bychom porovnali třeba ty učitele tam, aby to bylo stejný. Nebyl tam někdo, jako ona (pí Albrechtová)?

Ne, to ne.

Anebo v tom může hrát roli i autorita?

Ale když by v tom hrála roli autorita, tak si jí ti učitelé neumí získat, protože oni si myslí, že autoritu získají tím, že na ně řvou a posílají je za dveře.

To je vlastně to, na co jsem se tě tímhle i chtěla zeptat. Podle tebe, měli ti učitelé autoritu?

Neměli. Oni jí měli ještě horší, protože na ně začali řvát, posílat je někam, třeba dveře.

Horší a lepší autorita. Co si vlastně představuješ pod pojmem autorita?

Autorita, já si představuju buď: Dobrej profil a špatnej profil.

Takže má dvě tváře?

Jo přesně. Dobrej profil to je, vysmátá a v pohodě, klidná, plynutá, kde člověku dokáže cokoliv vysvětlit, pokecat si s ním. A špatná to je řev, jdi za dveře, jdi si za zástupkyní, vysvětlit si to tam s ní.

A na té vaší škole byly teda spíš ty autority špatný?

Hmm.

Říkal jsi, že ti učitelé si neumí tu autoritu udržet. To znamená, že si jí lze vybudovat?

Hmm.

A když bych přišla do třídy, jak bych si tu autoritu měla vybudovat?

Třeba s tím, že já bych přišel ze svého pohledu do třídy a řekl bych: „Tak dobrý den, děcka. Jmenuju se ten a ten a dělám už tolik a tolik, mám nějaký sporty“, tyhle věci a zeptat se, jak oni se maj. Co se jim nelíbilo na minulém učiteli. Co se jim líbí na škole, co ne. A třeba se jednu, dvě hodiny zabrat do tohoto téma, aby si tím něco získal. A on tím získá to, že ty děcka si řeknou, to je v pohodě, on si s náma v pohodě povídá, nenutí nás, abychom hned první hodinu s ním něco kreslili, něco si psali. Jenom si povídáme, takže pohodový. A takhle klidný.

Takže se nechat poznat se.

Hmm, prvně se v klidu poznat, popovídat si. Co se jim líbilo, nelíbilo. Prostě v klidu.

Ty máš takhle ty požadavky poměrně jasně naformulovaný. Nezkoušel jsi to těm učitelům navrhnout? Pokud měli všichni takové problémy, že v těch učitelích tu autoritu neviděli. Což jak jsem tak pozorovala, tak asi to tam tak fungovala, že tam ta autorita nebyla u většiny těch dětí. Tak jestli z vaší strany nepřišel návrh na to: A pojd'te to změnit. My vás chceme poznat a vy poznejte nás. Zkoušeli jste i vy nějak iniciovat tu změnu?

Nezkoušeli, ale mě přijde, že většina dětí se spíš ve škole přetvařuje, než že ze sebe vydává své pravé já. Třeba nějaký kluk, novejš ve třídě, dělá ze sebe hrozného frajířka, Jakej on je master, že skáče někde v parku a přitom doskočí někam sotva na trampolíně. Prostě aby se ty lidi nepřetvařovali.

To by možná ti profesori mohli nějak dokázat. Ale třeba je to ani nemusí napadnout. Že to také vzdají, když tam vidí těch 30 dětí.

No to je přesně ono.

Já si říkám, že když to lidi vědí, že to takhle funguje, tak jestli jim to neříct, že to cenu má. Ted' jsme si řekli klady: Že by se autorita stala lepší, kdyby učitel ty děti poznal. Vlastně i přístup dětí vůči vykládané látce by byl jiný. Mohla by mít ale i zápory, tahle snaha poznat se? Proč to učitelé nedělají, když tu ty klady jsou?

Jo říkají si, to nemá cenu. Já si to stejně pamatovat nebudu. Oni na mě budou dlatat celej rok. Já to tady odučím. Když bude nějaký problém, tak na ně zařvu a snad to zaskočí je a budou v klidu. Ale ono je to naopak, oni budou čím dál horší.

A oni křičí dost často?

Jo často,

Ale když je to pořád horší, tak proč to opakují?

Protože oni si mysleli, že čím víc je tím budou prudit, tím potom my přestaneme.

Jakoby čekali na nějaký bod, kde už se to zlomí?

Jo. A ono to nezaskočí.

A jak vypadala reakce dětí, když učitel zařval?

Příklad: Takhle jsem si povídal s kámošem zezadu (klient ilustruje otočením se ke mně zády) a ona se otočí a zařve za mě. Říkám: „No jo.“ A povídám si dál. Zase na mě zařve. Říkám: „No jo furt“, a otočím se normálně. A pak zase za dvě minuty takhle pořád dokola. Protože oni to neumí vysvětlit.

Když se vezme autorita. Rodiče jsou taky autorita?

Hmm.

V čem je rodič jiný? (ticho) Nebo jinak, jsou dobrá nebo špatná autorita?

U rodičů?

No.

Teda jako spíš dobrá autorita, protože toho rodiče znáš už od malička a máš s nima dobrou vztah i špatnej vztah. Všude je to nějaký. Jako těžko posoudit. Všude je to jiný, každé něco má a každé ne.

Ale když by tě rodič okřikl, dovolil by sis otočit se?

To možná u rodičů ani ne. Když by sem byl v té největší části puberty, tak úplně na to kašlu. Já už jsem to zažil. Dost velkým způsobem, ale je to takovýhle. Když jste v tom přechodu mezi největší pubertou a klasikou, tak je to fakt dokážete i zařvat vy sami na ty rodiče.

Čím to je, že běžně bys to neudělal, a v tomhle období jo?

Protože se měníte. Začnete víc přemýšlet, začnete myslet pořádně, vnímat. Protože já ještě před nějakou dobou, když se mi tohleto nedělo, tak jsem si něco myslel, ale nevěděl jsem, co si myslím. Potom za nějakého půl roku si říkám: Proč jsem nad tím vůbec nepřemýšlel? Mě přišlo, že jsem nad ničím vůbec nemyslel, jako by sem všechno odflákl, A pak v té klidný době to začnete všechno chápat, dokážete se nad tím zamýšlet.

A nad čím ses zamýšlel?

Já jsem si říkal, proč jsem... Například... třeba proč jsem schválně skákal na houpací hejbátkový židli, proč jsem na ní skákal, když jsem věděl, že praskne? A teď si říkám: Praskla a já jsem věděl, že praskne, tak proč jsem na ní skákal?

Takže zpětně nedokážeš pochopit to své chování? T co jsi dělal předtím?

Jo, proč jsem to vůbec udělal, že jsem nad tím vůbec nepřemýšlel.

Tys v té době na rodiče kašlal, když tě napomenul...

V té době jo, ale v týhle době. Já jsem těch 15 let. Tak tam už si toho dospělého začnete vážit.

Jako že to začínáš vidět z jeho perspektivy?

Hm... (zamyšlení) že sdílím jakoby jeho jak on nad tím může přemýšlet. Protože už to mám vyvinutý, jak nad tím ten dospělý může přemýšlet, jak on se v té situaci může cítit, když já na něj zařvu. A už si to začnete probírat v té hlavě, ono se vám to začne rozjíždět a řeknete si: Já jsem blbej. Já už na to kašlu, já už to nikdy neudělám.

Takže se snažíš vžívat do té role rodiče? Toho dospělého?

Hmm (přítakání).

Řekl jsi zajímavou věc, že to myšlení začíná být vyvinuté. To znamená, že kdybych byla rodič a měla dítě v tomhle věku - v pubertě. A kdybych se mu snažila vysvětlit, proč mu třeba zakazují, aby šlo večer ven. Říkám mu: „Víš, já se budu o tebe bát. To není o tom, že bych tě nechtěla pustit, ale že se o tebe bojím a nechci, aby se ti něco stalo.“ Mohou tam být i zlí lidé a já mám o tebe strach.“ Pochopilo by to to dítě v tomhle věku?

V týhle době ne. Z mé zkušenosti ne. Tohleto jsem hodněkrát zažil. Pak byly doma strašný hádky doma, když třeba jsem zařval na mámu: Tak proč mě nepustíš ven? Celou dobu se mi to snažila vysvětlit, ale ne prostě. Pro to dítě, nevím, jak by sem ... jak bych teďka na tu situaci zareagoval, ale v té době, to mu nevysvětlím, bude řvát, bude se hádat. Já bych řekl: Nebudu mu dávat zarachy. Do nějakýho určitýho času buď doma, když budeš tak zítra třeba někam půjdem, užijem si celej den. S kámošema můžeš jít potom. Budu dbát na tvůj čas samozřejmě taky, aby sis užil s kámošema.

Tys říkal, že v dnešní době bys nevěděl, jak se rozhodnout? Co u tebe hraje roli v tom rozhodování. Co stavíš na ta pro a co naproti, proč jít s těma kámošema ven...Proč jít a nějaká proč nejít...

Já kdyby sem byl rodič a byl bych doma a za mnou přišel v deset večer kluk, jestli nemůže třeba na randění ven, říkám: přijdeš o půlnoci? Co bude zítra s tvou školou? „a já vstanu!“ tak mu řeknu: Já když jsem byl v tvém věku, jsem si taky říkal, že vstanu, ale víš, jak jsem to měl třeba potom těžký. Víš, já jsem na všechno úplně kašlal, Vysvětlil by sem mu to. A jestli jste ho dobře vychovala, tak on to pochopí a bude vás mít v dospělosti hrozně moc rád.

Takže by sis určil nějaká pravidla a dle nich se mohl ten kluk rozhodnout?

Samozřejmě, ale musel bych dbát jako rodič na jeho volno, aby on by pak nemohl říkat: ty chceš, aby sem byl pořád doma a dělal si něco do školy a co já? Budu pořád zevlovat doma, já chci jít taky ven! Tak taky dbát na jeho volno.

A co když by to dítě nechtělo trávit ten čas s rodiči? Většinou není pevně stanoven čas, kdy máš být s rodinou a kdy je volno pro sebe. Co když se to dítě dostane do situace, že mu mamka naplánuje, že půjde s nimi do zoo, ale ono je domluvené, že půjde s kamarádkou ven. A teď je obojí v jednu dobu. Tak co s tím? Jak to řešit?

Právě a o tom to je. To je o té výchově. Když ho dobře vychováte tak v tom tohleto pochopí, ten režim, který chcete nastavit. Když to nepochopí, když ho hrozně špatně vychováte, tak je to všechno úplně jiný. V dospělosti se na vás může úplně vykašlat, budete se furt s ním hádat.

Takže já dítě můžu takhle hodně ovlivnit?

No.

Když si ale můžu dítě pomalu nastavit jako nějaký počítač, tak pak hraje roli jen to, jestli si ho nastavím dobře nebo špatně. Kde je potom ta svobodná vůle dítěte? Existuje vůbec?

Svobodná vůle je potom. On už vyroste, on je od toho malička vyučenej, má to zaryté v té paměti, je z něj jiný člověk a jak je vychovanej, tak je vychovanej a to už je jen dolazení. A to už jsou jenom hádky, když je špatně vychovanej a samý problémy.

Může dítě nějak ovlivnit svou vlastní výchovu?

To dítě nemá jak ovlivnit svou vlastní výchovu. Prostě když se narodí a ten dospělej ho už od malička vychovává, to dítě nemá jak: Řeknu vám to takhle, vy jste taková, jaká jste, jak vás rodiče udělali, vy jste neměla jak se sama změnit, jak se sama naučit se nějak...třeba: Naučila jste se třeba sama mluvit? Naučili vás to rodiče. Naučila jste se sama, já nevím...třeba zapnout hodinky? Samosebou dá se, ale...

Někdo mi to třeba ukázal.

Jo, někde jste to viděla. Takže jak o to všechno od malička vidíte. Jak on to dělá? To se vám zarává do té paměti. Pozorujete, jak se bere tužka do ruky? Takhle se to dělá a takhle se píše. On se učí i z toho, jak se k němu chováte a on si to zarává do paměti.

Takže, kdybych měla s tím dítětem špatný vztah, tak by výchova neproběhla tak, jak by měla? Ale třeba to dítě už je starší a já ten vztah chci zlepšit. Něco mi přecvakne, vidím ty hezký vztahy, které mají jiní rodiče se svými dětmi. Mám nějakou šanci to změnit? Může rodič změnit vztah s dítětem? Nebo i obráceně. Kdyby dítě chtělo změnit svůj vztah s rodičem, jde to? Je tu nějaká šance?

Já jsem měl hrozný potíže s tátou, už je to delší dobu. Hrozně jsem si s ním zlepšil vztah. Musíte si s ním najít stejný hobby, na který budete chodit.

Jak se ti to povedlo?

Já jsem s tátou...táta mi, když jsem byl malej, koupil prut a chodili jsme chytat. Pak jsme se v období těch 10-13 let hrozně hádali, neměli jsme se rádi, byly hádky doma?

Jaké byly důvody těch hádek?

Tam bylo všechno možný dohromady, cokoliv.

Třeba o počítač? Abych měla představu, čeho se to mohlo týkat...

Třeba počítač. Zapomněl jsem vypnout obrazovku od počítače a už to byl důvod. Takže jsem jí osobně našel naše společné hobby a začali jsme spolu chodit na ryby.

Takže jste se vrátili k tomu hobby, kdy on ti dal prut. Přišel jsi pak k němu, sám...

Já jsem s tím jakoby začínal. Já chci nějaký prut, já chci začít chytat ryby. A on pak říkal: Ty krásno, už jsem taky hodně let nerybařil, už je to hodně let, tak by sis to taky mohl zkusit. A už se ten dobrej vztah rozjel, začali jsme chodit na ryby. Byly jsme tam furt. Na těch rybách mi přijde.... Je tam ticho, pohodička. Kvákaj tam kačeny...

Přírodní zvuky?

Jo, je tam klídek. Máte rybu, máte radost, že jste něco chytila. Hele ryba, to je stvoření, to člověk nevidí jen tak, třeba to vrátí do vody, nebo máme něco k dlabanci. A za tohle jsem moc rád. V týhle době jsem moc rád...že v týhle době, od nějakých 10 let nahoru jsem se začal chovat. Od nějakých 12 ti let, nebo 13 let dolů jsem o sobě nevěděl. Byl jsem hrozně jako malej agresivní, byl jsem hnusnej a nevěděl jsem, co sem dělal.

V jakém smyslu agresivní?

Na sestru, na rodiče a takhle...

Jako že jsi křičel, nebo to bylo i fyzicky?

Ne fyzicky ne, ale jo přesně, křičel jsem. Prostě já si doteďkon nepamatuju, co jsem v těch dvanácti dělal. Jestli to byl nějaký výpadek nebo něco, ale do těch dvanácti... Teďkon o sobě vůbec nevím.

Jakoby je to za záclonou?

Jakoby to bylo v nějaký krabici a já jí nemohu otevřít?

A víš, že tu krabici máš k dispozici? Jestli víš, že tam je a můžeš k ní...?

Jo, je tam, ale nejde otevřít. Ani co mi to říkají rodiče, ani vzpomínka.

Otázka je, jestli bys ji chtěl otevřít...víš... Chtěl bys tu krabici otevřít?

Chtěl. Zajímalo, co jsem dělal za hrozný věci?

Co bys s tou vědomostí pak dělal?

Hodně by sem se změnil. Člověka změní každá věc, kterou zjistí, že udělal v minulosti, samozřejmě i tu dobrou. Změnil by sem se samozřejmě, že bych se choval jinak. Líp, že bych byl zničenej z toho, co jsem dělal. Byl by sem hodnej, takovej pohodovej. A měl by sem rodiče o hodně moc rád.

A proč třeba nevyužít toho, aby ti rodiče povyprávěli o tom, cos dělal? Oni k tomu asi mají lepší přístup. Tobě je teďka patnáct. Takže ty vzpomínáš na dobu, co je třeba 3 roky stará. To je pro tebe pětina života. To je přece hodně. Ale u rodičů je to o hodně míň procent k jejich celkovému životu. Kdyby jim bylo 35, tak je to třeba jen méně než desetina. Takže k těm vzpomínkám mají třeba lepší přístup. Co využít jejich vzpomínek, když víš, že by ti to pomohlo.

Já se musím přiznat, že já se na to spíš mámy ptám: „Mami, už několikrát jsi říkala, že jsem byl hrozně moc hnusnej.“ A...já jsem se jednou i rozbrečel. Jednou dvakrát, protože fakt jsem z toho, co jsem dělal, byl hrozně moc hnusnej a šíleně mi bylo toho líto. (... pauza)

A cítil jsi tu změnu...? (skočil mi do řeči)

Byly to hrozný věci, ale to by sem nebyl takovej, jakej dneska jsem, kdyby se tohleto nestalo. Byly to hrozný věci, ale nebyl by sem dneska takovej.

Ano, to už je asi důkaz té změny. Protože lítost nad něčím udělaným, to je důkaz, že ses změnil. Protože kdyby ses nezměnil, asi bys toho nelitoval.

Právě. Kdyby tohleto všechno nenastalo, co bylo, tak by sem nebyl co dneska, Byl by sem úplně jinej.

Takže jsi rád, že se to stalo?

Sem rád. Jsem smutnej za to, že jsem tohleto dělal, ale jsem za to i rád. Každá věc, co uděláte má nějaký následky a nějak se každou minutou měníte. Cokoliv se stane.

(Konec určené doby.)

RL

Dokumentace RL

Chlapec ve věku 12 let v době programu CO. Ekonomický prospěch rodiny je nejspíše dobrý. Matka hodně pracuje, aby mohla posílat peníze na Ukrajinu, a tak živit zbytek rodiny. Matka se přestěhovala z Ukrajiny do ČR za prací. O RL se starali 5 let prarodiče. Ti ale na RL nestačili a proto si jej matka nechala převést k sobě do ČR. Rodiče jsou rozvedení, RL žije v domácnosti ještě s matčíným přítelem. Dalšími důležitými osobami v životě RL jsou prarodiče a bratr.

Důvody přijetí do programu CO jsou výchovné potíže doma, pozdní příchody domů i do školy, výchovné potíže ve škole (nenosí pomůcky a úkoly, utíká z kroužků, → učitelky si ho musí předávat mezi sebou, nerespektuje jejich autoritu. Když měl jít do SVP (střediska výchovné péče) tak padělal omluvenku od matky, aby mohl jít dřív ze školy. Krádeže CD z obchodního centra na Andělu

Ve škole nedodržuje pravidla, neplní povinnosti, nerespektuje autoritu učitelů, vyrušuje v hodinách a odmítá pracovat na zadaných úkolech.

Doma nerespektuje hlavně matku, která jej nezvládá a je nedůsledná. RL si dělá, co chce, toulá se, chodí pozdě domů. Příležitostně se objevují drobné krádeže (viz příklad nahoře).

RL je v Čechách vlastně za trest (babička s dědou na něho nestačili) – na Ukrajině také utíkal ze školy. RL schází kontakt s otcem. Napsal mu smsku, ale otec reagoval tak, že jeho bratrovi poslal peníze.

RL několikrát měnil školu z výchovných a výukových potíží. Dle Speciálně-pedagogického centra se jeho intelekt nachází v pásmu podprůměru.

Z návykových látek má zkušenosti s cigaretami, které užívá asi půl roku (měl s tím potíže jak doma, tak i ve škole). Doma kradl cigarety nevlastnímu otci. Ten mu dal pár facek a RL od té doby už nekrade.

RL vnímá ženy jako slabé, mrštné, muže jako silné a prosazující se.

Mezi jeho zájmy patří automobily (chce být automechanikem), sladkosti, peníze (aktuálně kapesné nedostává).

Doplňující informace od AO (Ambulantního oddělení): Matka se svým přítelem se o RL asi moc nestarají, protože neví, že má RL prázdniny. O víkendu ho nechávají samotného.

RL si rád vypráví s dospělými, chová se bezprostředně.

Stále u něj přetrvávají potíže s češtinou (v ČR je již 3 roky).

V CO se ve výuce snaží, pracuje, je motivovaný, chce mít pěkné hodnocení. Autoritu učitele respektuje, občas má tendenci posouvat hranice a zkoušet dospělé, neb od matky ví, že tím získá, co chce.

Rozhovor RL

Já tučně, Klient normálním písmem.

Co si myslíš, jaký je důvod, proč jsi tady?

Za chování ve škole, protože já jsem tam hrozně, strašně zlobil, dělal jsem průsery, kouřil jsem na záchodě. Různý takovýhle věci. A chování to bylo nevolnost

na druhý¹, neposlouchal jsem učitelku a chodil jsem po třídě při hodině, třeba jsem šel dobrovolně² na záchod při hodině.

Takže jsi rozčiloval paní učitelky?

Jo no.

Hodně se mluví o nerespektování autority učitele. To je ono?

Hmm.

Jak to přesně vypadá, že se nerespektuje? To je to vstávání při hodinách?

No a vždycky jsem dostal poznámku, tak jsem mu ještě víc škodil. Bud jsem šel se schovat do střenky a byl jsem tam celou hodinu a pak jsem vylezl a jsem se smál.

A proč ses smál? Jen tak, že jsi vylezl z té skříně?

No, protože jsem vylezl z té skříně.

A co na to ostatní ze třídy?

Nic, oni věděli, že jsem tam

Takže nic neříkali?

Přítakání.

A jak to vypadá, když se učitel respektuje, ten protiklad?

Já nevím, to fakt nevím.

Jak by u tebe vypadalo, když bys učitele respektoval? Určitě tam byl nějaký učitel, u kterého ses neschovával do skříně.

Jo to byla pani učitelka třídní, tu jsem respektoval, byl jsem při její každé hodině hodnej, neřval jsem, nic jsem takového nedělal. Spíš při ostatních, třeba na pracovkách, tak jsem se nejvíc hodině flákal, seděl jsem tam.

A čím byla ta učitelka jiná, že ses u ní choval jinak?

No byla to třídní a mohla mít výchovnou v komisi a já jsem nechtěl, takže pak učitelku zastoupila jiná a ta mně dala dvě výchovné komise.

Takže to jsi měl jinou třídní?

No, na dva měsíce. No a já jsem byl hodnej a neřval jsem, nic při její hodině, ale když se pani učitelka vrátila, tak jsem zase začal dělat průsery.

A co je ten důvod, že se autorita nerespektuje?

Já nevím (dlouhé ticho) to fakt nevím.

Tak to zkusíme z druhého konce. Proč se autorita respektuje? Proč je to tak důležité?

Ono je to pro nás lepší, protože když dáváme pozor a učíme se, tak budeme mět větší šanci dostat se na nějaký učňák a tam se ještě učit.

A když tu jsou tyto výhody, tak proč je tam to nerespektování? Třeba při těch pracovkách, ty nejsou důležité? Nebo to bylo učitelem?

Já jsem nechtěl pracovat tam pořád. Řežeme, pilujeme, nikdy nejdeme ven.

To myslíš, že se ti to do budoucna nebude hodit?

Nebude, protože já to znám, to už umím... Vždycky jsem pomáhal dědovi s tím vždycky a už jsem z toho unavenej.

Takže už to umíš?

No dost, ale já to už nepotřebuju, protože já jsem tam sám vzal dřevo, pan učitel řekl: XXX (toto slovo nebylo rozumět) a já jsem udělal vždycky úplně jinou věc.

¹ Klient byl původem z Ukrajiny, jeho čeština tedy byla velice špatná a sem tam používal špatná slova (nevolnost zde tedy představuje nevhodnost chování, hrubost)

² Bez dovolení

Jako že jsi dělal vždycky něco jiného, než co on zadal?

Hmm (přítakání), No, něco jiného, než jsem měl.

A když to vezmeme kolem a kolem. Je to dobré nebo špatné, když nerespektujeme autoritu toho učitele?

Špatný.

A myslíš si, že může existovat situace, když by to bylo...ne třeba dobré, ale kdy by to nebylo hodnoceno alespoň jako špatné.

Jo, asi jo.

A vymyslíš nějakou takovou situaci?

No budu se snažit to vymyslet. Budu se snažit si to opravovat, víc budu se učit a poslouchat.³

To jsem nemyslela. Mohla by být třeba situace, kdyby člověk nerespektoval učitele, ale nehrozila by mu za to důtka?

Tak to dělám dál asi.

Nerozumíš mi. Ted' jsme si řekli spoustu situací, že jsi zlobil a učitelé ti za to dali důtku. Jestli může být situace, kdybys zlobil, ale důtka by ti za to nehrozila. Jestli si myslíš, že taková situace vůbec může existovat.

No je to možný, určitě existuje

A věděl bys nějaký příklad takové situace?

Ne (kroutí hlavou).

On existoval pán, který napsal takový příběh o vlastně neuposlechnutí rozkazu. Já ti ho najdu a přečtu: V Koreji probíhá válka. Jsou tam mariňáci a musí ustoupit před nepřítelem. Je jich málo a jejich nepřátel je hodně. Mají potřebu je zbrzdit a tak kapitán mariňáků se musí rozhodnout, koho pošle zpátky na most. Když potom most vyhodí do povětří, tak to nepřátele zpomalí. Je mu jasné, že kdo zůstane vzadu, aby podminoval most a vyhodil jej do povětří, tak to nejspíše nepřežije. Zachránil by se tak ale zbytek skupiny. A kapitán se rozhoduje mezi dvěma vojáky: jeden, ten je statečný a má dost síly. Ale je to člověk, co dělal průšvihy, kradl, bil ostatní, nedělal svou práci tak, jak měl. Tak by se mohlo říct, že ho tam vlastně posílá za trest. A pak byl druhý člověk. Ten byl vážně nemocný a bylo téměř jasné, že by to 14 ti dnů stejně zemřel. A ted' je otázkou koho má ten kapitán poslat? A má ten dotyčný právo říct, že nechce jít, nebo naopak má ten kapitán vůbec právo jim něco takového rozkázat? On je ta autorita, ten kapitán.

Já si myslím, že by mohl.

Jako jim dát ten rozkaz?

Přemýšlí (předpokládám tedy, že mi nerozuměl)

Mohou ti mariňáci odmítnout uposlechnout rozkaz?

No nemohou, nemůžou

Ten pan Kohlberg, on tohle vysvětlil tím, že když by tam nikoho neposlal, že mohou zemřít všichni a na tomto tvrdém poslouchání rozkazů vlastně staví armáda. Uposlechnutí rozkazu je nezbytné pro její fungování. Ale myslíš si, že by přece jenom nemohl existovat důvod, aby neuposlechlí?

No protože to je jejich život a jejich rozhodnutí.

Mohou tedy chránit hlavně svůj život?

Jo.

A co ten co stejně zemře? Má ten důvod, pro odmítnutí?

³ Zjevně nepochopil mou otázku.

Tak tam zůstane a pošle za sebe někoho jiného.

Ale když stejně zemře, proč by posílal na smrt někoho jiného?

A jooo.

No takhle, on je smrtelně nemocný, ale pro kapitána je jako jeden z typů mužů, kteří půjdou k tomu mostu, aby zachránil ostatní. Má právo odmítnout, když dříve či později stejně zemře?

Má právo odmítnout, ale já si myslím, že by stejně on šel, protože kdybych měl stejně za 14 dní umřít, tak bych tam šel a tam bych to udělal.

Takže ty, kdybys byl jím, tak bys autoritu uposlechl. Ale vezmi si, že třeba dřív se krádež trestala...

Useknutím ruky (skočí mi do řeči)

Přesně tak anebo taky třeba toho dotyčného mohou potrestat hned smrtí. A když se to tak vezme, tak pro zloděje by to byl vlastně trest. Proč by tedy měli trestat toho nemocného, když má právo na život.

Jo řekl by, že má taky právo na svých 14 dní života.

Takže by to byl trest.

Jo ale ten co byl jako nemocnej, tak on by stejně pak za 14 zemřel ne na vybuchnutí mostu, ale na němoc nějakou.

A co by bylo teda lepší? Aby u toho mostu zemřel ten, co kradl, nebo ten co byl nemocný?

Ten co kradl.

Takže ten trest je adekvátnější. A v tuhle chvíli by bylo tedy omluvitelné to, že nechťeli uposlechnout autoritu? Dejme stranou, jestli šli nebo nešli, ale prostě tu situaci, že třeba odmítli. Mohou říct ne?

Jo, to jo ale on kdyby stejně kradl, tak by ho pak stejně zastřelili jako trest.

Existuje nějaká jiná metoda, kterou by ten kapitán mohl použít, aby se rozhodl?

Zbitím.

Fyzickým donucením, aby tam ten dotyčný šel?

Jo to je vojenská metoda.

A s tím nerespektováním učitele ještě mohou souviset rodiče doma. Jsou oba dospělí. Je v tom nějaký rozdíl, mezi učitelem a rodičem?

Je v tom rozdíl.

A jaký?

Máma mě oblíká a různý takový věci a učitel mě jenom učí, ale učí blbě, protože on mi dá třeba diktát a já třeba sem byl nemocný týden a nevěděl jsem o čem je, a on mi dal ten test a já ho neudělal a dal mi pětku. A kdyby sem byl učitel, tak já, kdybychom měli psát, tak já bych mu dal týden na to, aby se mohl učit a pak bych mu dal ten test.

Takže nerespektování rodiče je horší nebo lepší, než nerespektování učitele?

Horší.

Takže nerespektování rodiče je horší. Ale proč? Protože učitel má větší moc než ten rodič?

Ne, já myslím, že máma smí toho víc než ten učitel, třebas učitel nesmí dát dítěti facku nebo tak něco.

Tak jen abych to pochopila správně: Když nebudu respektovat tátu nebo mámu tak je to horší, ano?

Jo.

Protože máma má vyšší moc. Protože učitel mi může dát tak leda pětku za nepovedený diktát. A co třeba rozdíl mezi mužem a ženou? Když bude učitel muž, anebo žena učitelka. Je potom nějaký rozdíl v jejich autoritě?

Učitel je to chlap a má jiný tvář, jiný hlas a taky ženská má... No takhle... Chlap má jiný tělo a ženská má tělo a i v hlase.

A to dělá ten rozdíl v respektování autority? Když přijde žena před třídu, tak si získává jinak autoritu než ten muž? A je v tom vůbec nějaký rozdíl?

Není. Já si myslím.

A podobná věc, co u věku? Když bude učitel mladý nebo starý, bude v tom nějaký rozdíl?

No bude. Mladej bude víc prostější a starej bude míň, víc to zase, víc milejší.

A kdo bude mít vyšší autoritu?

Já si myslím, že ten mladej,

Mladý? A co ten starší, nemohl by mít vyšší autoritu, protože už je zkušenější

No to taky no.

Co hraje tu roli? Když třeba budu učitelka, co mám udělat, aby mě ti lidé respektovali?

Říct: „Prosím tě. Usad'te se, ztichneme se a budeme se učit anebo budeme odpočívat.“ Něco takového by mohli říct učitelé u nás na škole.

Co třeba nějakým způsob chování, nebo známkování? Je tam nějaké omezení nebo doporučení?

Já nevim.

Můžeme přejít k rodičům a pak se dobereme k rozdílům. Jak to bude vypadat, když budu respektovat učitele? Jak se budu chovat?

Slušně.

A co to znamená?

To znamená, že nebudu dělat problémy, nebudu ze sebe dělat šaška, nebudu dělat kraviny.

A co budu dělat?

Budu poslouchat maminku co řekne, co mi poví a když mě poprosí tak to udělám.

Z toho vyplývá opak, jak to bude vypadat? Opačně?

Jo.

(byla krátká pauza na napití)

Skončili jsme u toho, že jsme si řekli, jak to vypadá, když se autorita respektuje a jak vypadá opak. A teď by mě zajímalo, jaké bych mohla mít důvody k tomu, že nebudu autoritu respektovat? Třeba u rodičů.

Budu naštvanej, třeba že mu máma nakoupila něco, co se mu líbí, nebo něco řekla, co on nechtěl, aby ona řekla.

Co třeba mohla říct?

Třeba: (přemýšlí) on šel, okradl auto.

Ještě nějaký příklad, abych tomu víc rozuměla?

Třeba že jsem něco ukradl v obchodě, máma musela jít z práce a ona přišla a ona začala ho tam třeba víc napovídat a přijde a řekne v té práci: No Rost'a dnes něco ukradl tam a takové věci prostě.

Jako že se ti nelíbí, že to o tobě rozhlašovala?

Hmm (přítakání)

Mohu se zeptat, jaký byl důvod, žes tam něco vzal?

(Chvilku přemýšlí) Já jsem to dal jen jako příklad.

Aha, takže to nebyla reálná situace. V pořádku. Jen jsem se ptala, abych to pořádně chápala. Co mi může přinést to, když tu mámu budu respektovat?

Nebude nic o mě říkat, bude mi kupovat věci, bude mi příjemno a jí taky a budu přinášet dobrý známky, tak bude šťastná a nebude taková jako smutná, nebude...jako... (přemýšlí) nebude mít strach jako tak.

Z čeho by mohla mít strach?

Jako že třeba půjdu někam s kámošema a oni mě tam zbijou, nebo ještě mi něco takovýho udělaj.

Takže je to výhodné pro tebe, že i ty budeš v bezpečí?

Jo.

Ty ses zmínil, že budeš nosit dobré známky...to znamená, že to respektování rodiče je v projevu těch známek?

Hmm (přitakání)

Když teda budu nosit dobré známky, tak tím dokazuju... (skočí do řeči)

Že Já jsem se zlepšil a že tu mámu respektuju.

Když se na to podívám obecně, je to dobré nebo špatné, když nerespektuji rodiče?

Je to špatně.

Je to špatné za všech okolností? Může být nějaký případ, kdy by to bylo dobrý?

Existuje.

A mohl bys mi dát zase nějaký příklad? Kdyby to bylo dobré, že tu mámu neposlechnu

Třeba já jsem jí neposlech, když jsem měl něco dělat a ona byla na mě našťvaná a druhý den jsem to udělal sám a ona přijde a bude jako se koukat a bude šťastná a z toho, že jsem to udělal.

Takže jsi to pak udělal. Nakonec jsi jí tedy respektoval, nebo ne?

No já to myslím, že jeden den jsem to neudělal a až na příště jsem to udělal sám a dobrovolně.

Ano, rozumím. Takže ty jsi to pak vlastně napravil a tím jsi to vlastně jakoby ospravedlnil.

No to je ono.

A mohlo by to být dobré i bez té nápravy?

Asi jo. (po chvílce přemýšlení)

A dal bys nějaký příklad dohromady?

Jo asi jo. (přemýšlí) Jednou se stalo, že mě máma poprosila, abych došel na nákup. To byl víkend a já jsem řekl: „Jo dobře“, ona mi nechala peníze a já jsem nedošel nakoupit a ona přišla a pak byla našťvaná.

A byla našťvaná a v co to vyústilo, že to přešla?

Řekla, že teda zítra půjdeme společně.

Takže to vzala, jako že jsi zapomněl. Nebo z nějakého jiného důvodu, že jí to tolik nevadilo?

Já jsem řekl, že jsem jako zapomněl, ale to nebyla pravda, protože já jsem tam nešel, protože jsem se zakoukal do filmu.

A teď jsi řekl, že jsi jí nemluvil pravdu.

Hmm.

Tohle třeba byla taková malá věc, v tom lhaní, ale... je lhaní rodiči dobrá nebo špatná věc?

Špatný. Ale jinak by ona na mě byla našťvaná.

A může být ještě jiný důvod, proč lhát rodiči? Třeba i v jiné situaci. Řekl jsi, že je to špatné. Tak jaké tedy může mít člověk všechny důvody k tomu, aby rodiči lhal?

Že bych mě nezmlátila, že by na mě nebyla naštvaná, že bych...jako že by mi něco koupila, nebo někam ho vzala s sebou a tak dále.

A co bys mohl mít z toho, kdybys prostě řekl pravdu. Kdybys řekl, že ses koukal na ten film.

Tak ona by nebyla moc naštvaná, protože by věděla, že mluvím pravdu a že to byl dlouhý film a hezký a zeptala by se, jestli se mi to líbilo, jestli jsem se zakoukal. Možná by pak na mě byla naštvaná, ale z toho důvodu, že jsem nešel na nákup.

Takže by byla naštvaná?

Hmm.

Ale tím se ztrácí klad toho, že řekneš pravdu. Nemohl bys z toho mít ten zisk, když jí řekneš tu pravdu? (ticho) Nemohla by to vzít třeba jako projev důvěry, že jsi jí řekl pravdu? Nebo tak nějak?

No jo, kdybych řekl pravdu, tak ona by věděla, že já nelžu a říkám pravdu a pak by mi vždycky věřila.

(chvilu ticha)

Já bych se teď chtěla vrátit ještě na začátek. Tady pořád mluvíme o autoritě, ale pořád ještě nevíme, co to vlastně je. Co je to autorita? Jak vypadá?

To já nevím.

Jak si představíš člověka, který má autoritu?

Veselej, nebo smutnej, nebo šťastnej, spíše ten veselej, protože on dělá ty věci rád a dělá to, co se mu líbí?

Znáš někoho takového, na kom bys to mohl předvést? Někoho, kdo pro tebe tu autoritu představuje, koho si vážíš?

Asi znám. (chvilu přemýšlí) To je zrovna jeden takovej člověk.

Zkus ho popsat.

Vypadá jako Arab, má arabskou kůži cikánskou.

To znamená, že je snědý, opálený?

No. A... (přemýšlí)

A jak se třeba chová?

Jeho chování je dobrý, chová se slušně, nedělá různé blbiny, neskáče tam nijak, včas zastavil, když dělal něco špatně, cigarety vyhazuje a různý takovýhle.

Jak si člověk autoritu buduje? Třeba u toho rodiče: musí si ji vybudovat, nebo ji má hned?

No buduje se, protože to nemůže dostat, proto nevíš, jestli ti nebude důvěřovat a jestli ti někdo nebude důvěřovat, tak ji nemáš a když si myslíš, že ti důvěřuje a jdeš to všechno rozkecat a on pak bude říkat sobě, že má autoritu a on mu nikdo nebude věřit a on pak bude smutnej, že mu nikdo nevěřil, i když říkal pravdu.

(následně nás vyrušil vychovatel – hledal rádio)

Co rozdíl maminka a táta v autoritě? Bude tam nějaký rozdíl?

Je. Protože máma nebo táta vždycky selžou, ale třeba máma a táta taky mohou lhát, ale není to poznat, protože oni spolu nechodí všude a tak to těžko poznáš, jestli má tu autoritu nebo nemá.

Ta autorita se pozná teda jak? Přes to místo, kde pracují, nebo když jsou doma? Nejsem si jistá, jestli jsem ti rozuměla, co jsi tím chtěl říci.

Třeba doma když sedí a neví, jestli nemá nějakou jinou ženskou, nebo jestli je s někým jiným a může mu to být jedno, když on má taky někoho jiného. Nebo máma,

kdyby chodila do práce a on měl milenku a ona měla milence a on by si myslel, že ona ho nepodvádí a přitom ho podváděla.

Moc nechápu jaký je v tom rozdíl, jakou oni mají tu autoritu?

Já taky ne.

Ty tu možná říkáš, kdy jí mohou ztrácet tu autoritu jeden před druhým tím podvodem, že si nedůvěřují. Ale když si to představíš od sebe, tak ten táta, jestli má autoritu větší nebo menší než ta máma pro tebe jako jejich syna.

Já si myslím, že táta má jako menší, ale máma větší, protože máma vždycky svému synovi nebo své dceři říkala jen samo pravdu, nikdy nic neskrývala a říkala, co se stalo a děti to samé. Chodí se poradit, co dělat s tím a co jak udělat.

Ten táta to teda dělá méně často, nebo to nedělá vůbec? Proto tu autoritu nemá?

A táta může dělat tak, že mu může v něčem zalhat. Třeba řekne, že půjdeme zítra do lunaparku a pak řekne, že se mi nikam nechce, já chci spát a nejde se nikam a on mě říkal. To může bejt.

Takže ta důvěra je tam menší

Když on by mi to řekl, tak bych na to celý život vzpomenu třeba a byl sem nasranej.

A nemohl by se ten táta chovat třeba taky jako ta máma?

Může, když bude chtít.

A teď je otázka, jestli je to zakořeněné v tom, že ta máma je žena a ten otec muž, nebo jestli by si to mohli i vyměnit, že by máma řekla: do toho lunaparku dneska nejdeme, mně se nechce a táta by byl naopak ten, co rozumí.

Jo může to být (přikyvuje).

(Požádal mně, jestli bychom mohli končit. Byl čas, kdy odchází ven na odpolední program)

Zeptala jsem se proto na závěr, zda někdy řešil nějaké dilema, jestli někam jít nebo nejít, když se mu třeba nechtělo.

No mě se hrozně nechtělo jít, když jsme měli za trest, když tu ještě byl Tomáš (jiný klient, co skončil dřív). A on hrozně zlobil a my jsme měli jít do tělocvičny a chodili jsme po kopci různý a měl jsem nervy a chtěl jsem zdrhnout, ale jsem se udržel. A já jsem si říkal, že dál už nejdu, nejdu, nejdu, nejdu, ale šel jsem dál prostě.

A proč jsi šel?

Protože jsem musel, protože to byla moje povinnost

A proč to byla tvoje povinnost?

Protože jsem ve škole a musím respektovat pravidla a pokyny učitele, který nám to řekl. A když bych neposlouchal, tak bych mohl jít do pastáku a tam být do osmnácti a když se zdržíš tak...no tak budeš ještě ve škole a pak budeš hodnej a pak odejdeš. Teďkon je to v pohodě, poslouchám, respektuje a poslední dva dny mám plný body.

A proč jsi nechtěl jít?

Protože já nemůžu to chodit rychle, protože jim nedostačuju.

Jako, že to nezvládáš fyzicky?

No já když ujdou pět metrů do kopce tak už jsem zadejchanej.

Tak jo, děkuju moc za příklad, ten byl opravdu hezký.

(konec času)

Příloha 3

Představení vybraného zařízení⁴⁵

Předvýzkum i výzkum samotný probíhaly v jednom z pražských středisek výchovné péče (SVP), jehož součástí je i výchovný ústav (VÚ). Přesněji přímo na jednom z detašovaných pracovišť SVP na jeho celodenním oddělení (viz popis SVP). Toto detašované zařízení bylo na konci výzkumu zrušeno, dnes již neexistuje (stalo se součástí centra zařízení)

Zřizovatelem celého etopedického zařízení je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). **Výchovný ústav** vykonává ústavní a ochrannou výchovu uloženou soudem a předběžná opatření nařízená soudem. **Středisko výchovné péče** zajišťuje preventivně výchovnou péči dětí a mládeže, u nichž je dominantní porucha chování, zneužívání návykových látek a projevy asociality.

Výchovný ústav je určený především chlapcům od 15 do 18 (19) let věku. Na rozdíl od toho středisko výchovné péče poskytuje služby klientům do 15 (16) let – jinak řečeno také po dobu povinné školní docházky. Oba systémy jak VÚ, tak SVP jsou mezi sebou navzájem prostupné. To znamená, že si mezi sebou oba systémy klienty předávají a úzce spolupracují.

Prostupnost mezi VÚ a SVP je tedy zřejmá. Středisko výchovné péče se zjednodušeně řečeno snaží dosáhnout toho, aby se děti nemusely potýkat setkáním se soudním aparátem, a to nejen kvůli svým vlastním chybám. Snaží se, aby v době, kdy je dítě ještě před zákonem chráněno, bylo ušetřeno toho, aby se s ním muselo setkat i v době, kdy již jedinec nese za své činy určitou odpovědnost.

Součástí celého komplexu, kde probíhal výzkum, je i základní praktická škola, která organizuje vzdělávání, profesní přípravu a pracovního zařazení dětí VÚ a klientů SVP. Tedy poskytuje služby obou výše zmíněným systémům ve stejné míře. Více tuto službu ale využívají především internátní oddělení. Například ambulantní oddělení (AO) ze střediska výchovné péče služby praktické školy nevyužívá vůbec. Klienti se svými rodinami do zařízení AO chodí pouze na konzultace a jinak dochází na svoje základní školy (více viz dále v textu). Podobně je na tom celodenní oddělení. To sice služeb praktické školy využít může, ale neděje se tak. Základní praktické školy tak využívá až internátní oddělení.

⁴ Text s drobnými úpravami byl využit z předvýzkumu (Soukeníková: Psychologický výzkum školní gramotnosti – Morální usuzování dětí školního věku, 2010)

⁵ Informace o zařízení byly získány jednak od pedagogů, kteří pomáhali s organizací obou výzkumů, tak z webových stránek zařízení, na které zde není dán odkaz pro zachování anonymity.

Oba systémy (VÚ a SVP) mají i velice podobné rozložení jednotlivých oddělení. Součástí výchovného ústavu je tzv. denní stacionář. Ten funguje podobně jako celodenní oddělení u střediska výchovné péče. Je určeno pro klienty, kteří bydlí v Praze, a intenzivní pobytová péče u nich není nutná.

Středisko výchovné péče

Nejdříve něco ke struktuře SVP. Středisko výchovné péče se skládá ze tří oddělení: ambulantního (AO), celodenního (CO) a internátního (IO).

Začnu od konce a řeknu pár slov k **internátnímu oddělení**. Jedná se o oddělení, kam jsou umístováni klienti, kteří již většinou prošli předchozími dvěma odděleními. Jejich problémy jsou takového charakteru, že je potřeba je vyjmout z problematického prostředí, a to nejen ze školy, ale i z rodiny.

Celé zařízení SVP se nenachází jen na jediném místě v Praze. Má i takzvaná detašovaná pracoviště, která nejsou v samotném sídle celého zařízení. Právě v jednom z detašovaných zařízení probíhal můj výzkum. (v průběhu hlavního výzkumu bylo detašované pracoviště zrušeno a přesunuto do „mateřské“ lokality SVP). Součástí tohoto detašovaného pracoviště bylo jen ambulantní a celodenní oddělení, proto se nadále internátním nebudu zabývat.

Ambulantní oddělení poskytuje poradenské a terapeutické služby dětem, dospívajícím a jejich rodinám. Na AO se obracejí děti a dospívající od 3 do 18 let (do 26 let v případě studia) a jejich rodiny (rodiče, další rodinní příslušníci) v obtížných životních situacích.

Problémy, se kterými AO svým klientům pomáhá, jsou: komunikační problémy, vztahové problémy (s vrstevníky, s autoritami, s rodiči...), krize dospívání, zhoršení školního prospěchu, záškoláctví, útěky z domova, agresivita (např. neadekvátní řešení konfliktních situací), kontakt s drogou, šikana (oběti i agresori), krádeže.

Pro nás tím hlavním oddělením je však **celodenní oddělení (CO)**. Jak již bylo řečeno výše, právě zde probíhal celý předvýzkum i výzkum za souhlasu vedoucí tohoto oddělení, a to i v přímo prostorách tohoto zařízení.

Celodenní oddělení poskytuje v průběhu školního roku stacionární - preventivně výchovný program. Program CO je určený dětem a dospívajícím s poruchami chování, které si plní povinnou školní docházku (na mnou zvoleném pracovišti jsou to pouze děti ve věku 2. stupně základních škol, čili od šestého do

devátého stupně ZŠ). Do programu jsou přijímáni chlapci i dívky v maximálním počtu 8 klientů do jedné třídy (v detašovaném pracovišti byla jen jediná třída).

Osmítýdenní program je nabízen na základě doporučení AO a se souhlasem zákonného zástupce. Péče je bezplatná (pouze úhrada obědů).

Důležitým rozdílem mezi AO a CO je, že do ambulantního oddělení, jak už název napovídá, se dochází „ambulantně“, například na rodinné konzultace, zatímco do CO chodí klienti (děti) namísto školní docházky. Jsou zde zpravidla od 7.45 ráno do 16.00 odpoledne. Konzultace s rodinou probíhají dle dohody a dle potřeby.

Klienti se do programu dostávají ze stejných potíží, s jakými se obracejí na AO.

Každý z klientů má svého garanta (jeden z pedagogů/vychovatelů), který klienta provází programem a vede konzultace s jeho rodinou, spolupracuje s kurátorem/kou atd.

Program začíná náhradou vyučování, které probíhá dle individuálního studijního plánu dle příslušné základní školy, odkud klient přišel do péče CO. Výuka klasických předmětů (Čj, M, Z, Dě, Ch, Občanská nauka, atd.) začíná v 8.00 a sleduje stejnou logiku délky hodiny a přestávek jako v klasické základní škole. Dopolední vyučování má 5 výukových hodin. Následuje oběd v blízké školní jídelně (mimo detašované zařízení). Odpolední program je dle témat, které si určuje samo dané oddělení. Například jednou za 14 dní v úterý chodí klienti do tělocvičny na tělocvik. V sudé pátky chodí do keramické dílny (součást mateřského komplexu etopedického zařízení). V pondělí mají odměnový den a mohou se dívat na televizi (klienti bez odměny většinou pracují kolem budovy CO, uklízí učebnu atd.) Ve středu probíhá výtvarná výchova apod.

Za dopolední i odpolední aktivity jsou ohodnoceni body, za které následně dostávají odměny. Hodnotí se ochota pracovat, aktivita, chování, připravenost na daný program. Klientům je poskytnuta okamžitá zpětná vazba. Při komunitách (dvě denně – jedna za dopoledne před obědem, druhá po konci odpoledního programu) se klade důraz, aby si klienti uvědomili, že oni jsou aktéry a zároveň tvůrci daných situací. (například namísto toho, že se „něco událo,“ jsou věty formulovány stylem: „udělal/a jsem ...“.

V rámci předvýzkumu jsme se setkala i se situací, kdy se do programu etopedického zařízení dostaly i děti šikanované, čili nejen agresoři, ale i oběti

takových činů. Nabízí se tedy otázka, jestli má CO sloužit i jako azyl, podobně jako slouží například dětské domovy Klokánek pro děti týrané a zneužívané (tzv. syndrom CAN), děti, jejichž rodiče se o ně nemohou starat atd. Existuje i pro oběti „školních přestupků“ takové zařízení? Odpověď zní záporně. Zdá se paradoxní zařazovat šikanované dítě mezi agresory, faktem ale je, že u těchto dětí se setkáváme s různými přestupky, podobně jako u ostatních klientů celodenního oddělení. Z nového výzkumu je to například chlapec PK, mohli bychom sem zařadit i dívku MP, kterou učitelka matematiky ponižovala. Dívka by se do zařízení nikdy nedostala, kdyby se nedopustila záškoly.

Získávání prvotních dat (předvýzkum)⁶

Celodenní oddělení (CO) si vede dokumentaci o každém ze svých klientů, které si ukládá na svém pracovišti do šanonů (každý klienta má své vlastní desky – jedny na jeden pobyt – pokud dítě nastupuje na re-pobyt, zakládají se desky nové). Součástí dokumentace je tzv. „předávací zpráva“, kterou zpracovává ambulantní oddělení, když předává své klienty do péče celodenního oddělení. Z toho je tedy zřejmé, že drtivá většina dětí projde nejdříve péčí ambulantního oddělení, než se dostane do CO. Proč tomu tak bývá? Snahou pracovníků etopedického zařízení, je co nejméně vytrhávat klienty i jejich rodiny z přirozeného prostředí. Také je značně omezena kapacita celodenních oddělení, aby byla zaručena jejich efektivita. V jedné třídě tak může být maximálně 8 dětí. Ambulantní oddělení tedy řeší stejné problémy jen trochu jinou cestou. V případě, že tato snaha selhává a ukáže se jako potřebné klientovi poskytnout odstup od školy, kde vznikají problémy, podá se návrh o umístění do péče CO.

K předávací zprávě ještě přibývají informace, jako jsou: okopírování občanského průkazu, zdravotní kartičky. Někdy je přiloženo i vysvědčení (je-li problém i v rovině prospěchu, či podává-li určité specifické informace), informace o zdravotním stavu (je-li klient někde léčen, tak u koho, kontakt na doktora a další potřebné informace).

Do složky se také zakládají některé výrobky klientů, především obrázky či drobné slohové práce, nad kterými se vedou konzultace – zpětná vazba s klientem (příkladem může být psaní o ideálním kamarádovi, nebo o budoucím vysněném

⁶ Text s drobnými úpravami byl využit z předvýzkumu (Soukeníková: Psychologický výzkum školní gramotnosti – Morální usuzování dětí školního věku, PedF UK v Praze, 2010)

příteli/přítelkyni. Jeden takový příklad můžeme najít v portrétu dívky MP. Dívka v něm popisuje, jaký by její budoucí přítel rozhodně neměl být, což koresponduje s tím, jaký je její otec.).

Výběr vzorku klientů probíhal jednoduchým způsobem. Byli to klienti, se kterými jsem se v průběhu výzkumu v celodenním oddělení osobně setkala. To mi pomáhalo lépe se zorientovat v dokumentaci a lépe ji pochopit (jsou-li v dokumentaci například jen poznámky, kterým porozumí jen zainteresovaný jedinec, kterými jsou tedy pracovníci CO, mohu i já těmto šifrovaným poznámkám porozumět, díky své bližší znalosti každého dítěte, a zahrnout je do shrnutí poznatků získaných z dokumentace).

Jak už bylo řečeno, portréty nebyly přesným přepsáním dokumentace jako takové. Některé informace, které dokumentace poskytuje, byly příliš citlivé a pro náš výzkum nepotřebné (nebyly středem tohoto výzkumu – příkladem mohu uvést informace o tom, u koho se dítě léčí, věk rodičů atd.).

Nejvíce informací bylo získáno z předávacích zpráv ambulantního oddělení. Proč tomu tak je? Jak už jsem se zmínila, jedná se zde o klienty, se kterými jsem se setkala. Čili byli v programu CO jen velmi krátce a celodenní oddělení udělalo buď zatím žádné, nebo jen dílčí zprávy o klientech, které má čerstvě ve své péči (ty se většinou týkaly jen zhodnocení toho, jak se klient začlenil mezi ostatní klienty a budoucího plánu pro program. Maximálně po prvních konzultacích s rodiči bylo uvedeno, jak rodina spolupracuje v rámci programu. Tyto informace pro můj výzkum nebyly podstatné – navíc se nevyskytovaly ve všech složkách dětí).

Portréty jsou tedy jakési shrnutí s vynecháním opakování určitých poznatků (pokud bylo ve zprávě několikrát řečeno, že dítě má problémy s autoritou, nepokládala jsem za důležité to taktéž několikrát zopakovat). Také byla zachována anonymita díky přidělenému písmennému označení – označení byla vybrána, abych poznala, o kom daná složka hovoří, avšak nikdo další to nebyl schopen rozpoznat,⁷ ani kdyby bylo identifikováno zmiňované etopedické zařízení.

Etapedické problémy klientů

Z portrétů předvýzkumu jsem získala následující typy přestupků: Záškoláctví (klasické a skryté), nerespektování autority (rodiče a učitele), krádeže, užívání či

⁷ Stejný systém zpracování dokumentace byl zachován i pro tento pokračující výzkum.

distribuce zakázaných látek, padělání dokumentů (lhaní), agresivita ve škole a nepřipravování se do školy a na výuku.

Již při prvním pohledu si můžeme všimnout, že můžeme všechny tyto kategorie rozdělit ještě na dvě skupiny: 1. Zákonem ošetřené přestupky 2. Zákonem neošetřené přestupky.

Druhá skupina je specifická tím, že se jedná o hodnoty společenské dohody tedy to, co je v určité kultuře (v mém výzkumu se tedy jedná o kulturu a sociální prostředí České republiky) bráno jako žádoucí, normální z pohledu ideálové normy (ideálová norma z toho důvodu, že například normální je nekouřit, přesto ale poměrně vysoký počet lidí jsou kuřáci).

Jako první jsem představila první skupinu. Pokládala jsem ji za závažnější, protože jejím překročením je možné člověka sankcionovat na vyšší úrovni ve smyslu případného institucionalizovaného šetření daného přestupku (například u krádeží).

Typy přestupků zákonem ošetřené:

I. Záškoláctví

Problematiku povinné školní docházky má ČR zakotvenu v § 36 *školského zákona č. 561/2004 Sb.* Zákon ukládá povinnost zákonným zástupcům přihlásit své dítě do nástupu povinné školní docházky.

Zákon také ukládá zákonným zástupcům povinnost dokládat nepřítomnost žáka ve škole, a to nejpozději do tří kalendářních dnů od začátku nepřítomnosti žáka – podmínky pro uvolnění žáka stanovuje daný školní řád (viz §50 zákona 561/2004 Sb.).

Tím jsem jen jednoduše představila ukotvení povinností rodičů (zákonných zástupců) posílat své děti do školy. Je tedy jasné, že pokud se tato povinnost nedodrží, nastávají problémy (*Přestupkový zákon 200/1990 Sb.* § 31 uvádí pokutu do výše 3000 Kč, případně může být tento přestupek hodnocen podle *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 201 Ohrožování výchovy dítěte*, kde je sazba od 6 měsíců do 5 let vězení).

Při pohledu do portrétů jsem mohla spatřit dva typy neplnění této povinnosti:

A) Klasická záškola je takové neplnění povinné školní docházky, o které rodiče nevědí. Čili zákonní zástupci posílají své dítě do školy, ale ono z nějakého důvodu do školy nedorazí (z důvodu, který ale nestanovuje školní řád jako platnou podmínku uvolnění z výuky).

B) Krytá záškola je stav, kdy dítě do školy nechodí, ale zároveň je rodičem kryt, a to ať vědomě, či nevědomě. Nevědomým krytím rozumíme to, když se dítě vymlouvá, že mu není dobře, ale přitom mu nic není. Vědomým krytím rozumím stav, kdy dítě přizná, že do školy nechce, nebo již někdy nešlo (v minulosti a hrozí mu za to sankce, pokud nedonese omluvenku – dodatečně), rodič pak nechce, aby jeho dítě mělo problémy, a proto mu omluvenku raději napíše. Tento typ záškoly se ve výzkumu objevoval vždy v souvislosti s klasickou záškolou.

II. Krádeže a poškozování cizí věci (dále označováno jen jako „krádeže“)

Ve všech vrstvách (většinou se jedná o drobnější krádeže – ne v kategorii, kde by u dospělého bylo hodnoceno jako trestný čin) – jak například v obchodech, tak u spolužáků, doma, v rámci širší rodiny atd.

Krádeže zde ošetřuje také přestupkový zákon (Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích § 50 Přestupky proti majetku) a trestní zákon (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, Hlava Pátá Trestné činy proti majetku). Jelikož je v obecném povědomí, že krádeže jsou hodnoceny jako přestupky, nebo jako trestný čin, nebudu se zde dále jednotlivými paragrafy zabývat. U záškoly byly spíše pro zajímavost.

III. Agresivita ve škole

V této kategorii se bere v úvahu především fyzické ubližování druhým lidem (viz: Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích § 49 Přestupky proti občanskému soužití, nebo: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 140 – 158). Poškození předmětů bylo zařazeno pod krádeže.

IV. Zakázané látky

Nejčastěji se jedná o THC (marihuana), nikotin, alkohol, pervitin (Pořadí neodpovídá častosti užívání ani distribuce!).

Tato kategorie byla trochu specifická. Všichni klienti celodenního oddělení se vejdou do věkové hranice 18 let (bez výjimek). Zákon (Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích § 30 Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi) zde hovoří, že je zakázáno prodávat alkohol, či jiné návykové látky osobám mladším 18 let. Pokud tedy osoba mladší 18 let pije alkohol nebo kouří, není nijak trestána ona, ale hledá se ten, kdo jí návykovou látku prodal/dal. Děti obecně

jsou tak v tomto smyslu spíše chráněny, dokonce i samy před sebou, jejich zdraví se snaží zákon chránit.

Také ne u všech konzumentů těchto látek (byť jsou uvedeni v tabulce) platí, že by je právě tento přestupek dostal do situace, že by kvůli němu měli problémy se školním řádem, a proto se dostali do programu celodenního oddělení.

a) Jejich užívání

Z výzkumu se ukázalo, že průměrný věk dětí, které užívaly návykových látek, byl 14,5 let.⁸ Navíc z portrétů bylo jasné, že požívání návykových látek nespadlo přímo do kategorie, proč se děti dostávají do přímého sporu se školou, tedy nebyl majoritním důvodem pro přijetí do péče ať už AO, nebo CO. Jen výjimečně bylo dítě za toto přímo potrestáno a i v takovém případě se jednalo o doprovodný jev k dalším problémům.

Pokud dítě nebylo vyloženě přistiženo při kouření (například na toaletě), nebo nepřišlo do školy opilé, zhulené atd. škola příliš nekontrolovala, zda bylo dítě například uživatelem THC (marihuana) nebo nikotinu.

To ovšem neplatí u přijetí do programu celodenního oddělení, kde jsou klienti testováni (většinou pravidelně) na přítomnost THC v moči, v případě podezření jsou testováni i dechovou zkouškou na alkohol. S takovými dětmi je pak vedeno výchovné opatření, jehož porušení vede k přerušení programu celodenního oddělení a většinou dalšímu doporučení na internátní pobyt, kde jsou klienti mnohem přísněji hlídáni 24 hodin denně, tudíž je malá šance, že by jim někdo poskytl přístup k návykovým látkám.

b) Jejich distribuce

Tento typ přestupku se vyskytl ve výzkumu jen u jediného chlapce. Přestupek přitom nebyl zcela potvrzen, přesto vedl k celé řadě okolností, které následně klienta dostaly do programu celodenního oddělení.

Typy přestupků ošetřené společenskou dohodou

Jak již bylo řečeno, existují i typy přestupků, kterých se děti dopouštějí a které vedou k následnému návrhu pro přijetí do péče ambulantního a následně i celodenního

⁸ Průměrný věk probandů předvýzkumu – ze 17 klientů

oddělení, které ale nejsou ošetřeny zákony. Můžeme zde hovořit i o jakémsi povědomí o tom, co se sluší, co spadá do kategorie slušného chování. Tuto kategorii často ošetřují samotné školní řády škol.

Ve výzkumu se ukázalo, že tato kategorie byla z hlediska četnosti nejvíce zastoupenou. Kromě dvou případů se všichni klienti dopustili některého z nerespektování autorit (jednoho, druhého, či obou).

I. Nerespektování autorit

Jak jsem již poznamenala, je to nejčastěji se vyskytující přestupek. Můžeme jej rozdělit do dvou kategorií, které ale spolu úzce souvisí.

Nebudu se zde zabývat jednotlivými školními řády, které obsahují pravidlo o respektování učitelů. Zkuste si ale zadat do jakéhokoliv internetového vyhledávače heslo „respektování učitele“ nebo „respektování rodiče“ a bude vám zcela jasné, že ono „respektování“ je něco, co je celospolečensky vyžadováno od každého člena dané společnosti.

Kromě drzostí vůči autoritám do této kategorie započítávám i lhaní dané autoritě.

a) Nerespektování autority učitele

Například diskutování s učitelem nad zadanou prací (žák/yně odmítne udělat zadaný úkol v hodině, v extrému se může jednat až o vulgární výrazy směrem k učiteli).

b) Nerespektování autority rodiče

Neposlušání, nedodržování pravidel rodiny, odmítání, vulgarismy atd.

II. Nepřipravování se do školy

Neučení se (systematicky, nebo ani na ohlášené písemky), nenošení pomůcek na hodiny, nevypracování domácích úkolů, můžeme sem zařadit i nepřezouvání se (jistě většina lidí zažila napomenutí sebe, nebo někoho ze spolužáků za to, že se nepřezul a chodil po škole v botách na ven).

Tato položka je také jedna z těch, která je hodnocena v rámci programu celodenního oddělení. Kromě celkového chování, spolupráce při hodinách se hodnotí i

to, jestli si děti nezapomněly přezůvky, notýsky, pomůcky na hodinu a domácí úkoly. Jestli se naučily na domluvené přezkoušení atd.

III. Padělání dokumentů

a) Dokumentů od rodičů (omluvenky)

b) Od učitelů (známky v žákovských knížkách)

Tento typ přestupku se vyskytl v minimálním možném množství pro to, aby se objevil v předvýzkumu. Tedy každá z podkategorií (padělání omluvenek a padělání známek v žákovské knížce) se objevilo celkem po jednom případě.

Dodatek k předvýzkumu a zjišťování kategorií přestupků: Ukázalo se, že v předvýzkumu jsem opomenula jeden z přestupků, který se vyskytl, i když ne v hojné míře, jen v jediném případě (chlapec KN, který se v dalším výzkumu již nevyskytl), přesto ale měl být zařazen do předvýzkumu. Jedná se o kategorií utíkání z domova.⁹ Neexistují tedy v rámci společenské dohody jen povinnosti rodičů vůči dětem, ale jsou i nepsaná pravidla, která by měla být dodržována dětmi vůči svým rodičům. Toto je případ jednoho z nich.

⁹ Je zmíněná i v popisu ambulantního oddělení, jako jeden z problémů, který toto oddělení řeší.

Příloha 4

1. Teorie morálního vývoje Lawrence Kohlberga

Již první výzkum vycházel z teorií Jeana Piageta a Lawrence Kohlberga, proto ani tento výzkum nebyl výjimkou.

Kohlberg představil ve své teorii vývoje morálního usuzování tři stupně a po dvou stadiích v každém stupni.

První stupeň trvá dle Kohlberga cca do věku deseti let (in Vágnerová 2005a; in Atkinsonová et. al., 2002). Autor jej nazývá premorální nebo také prekonvenčním stupněm ve vývoji morálního uvažování. Bergling shrnuje charakter tohoto stupně jako: „Na této úrovni se dítě podrobuje kulturním zákonům a tomu, co určuje jako dobré/zlé, správné/špatné, ale tyto zákony a pravidla pro určení dobra a zla interpretuje z materiálního či hédonistického hlediska (odměna X trest, posílení), případně z materiálního hlediska autorit, která pravidla formulovaly.“ (Bergling, 1981, str. 28). Dále Kohlberg uvádí, že morální hodnoty se nacházejí vně (external) a staví na základě kvazifyzických událostí či potřeb (in Heidbrink, 1997).

První stadium tohoto stupně nazývá Kohlberg *orientací na trest a poslušnost*. Posuzování dobrého a špatného závisí na materiálních důsledcích a ne na sociálním významu. (Heidbrink, 1997). Bergling uvádí, že v jedné z verzí Kohlbergovy teorie je toto stadium nazýváno též *heteronomní morálkou*. Správné je vyhnout se porušení pravidel, protože by následoval trest, vyhnout se fyzickému poškození (osob, majetku). Důvody pro „jednat správně“ jsou zakotvené v trestajícím vlivu autority za porušení pravidel. Jedinec neuznává potřeby druhých, případně nerozeznává, že by jiní mohli mít rozdílné zájmy, než má aktér (nechápe možnost dvou pohledů na jeden problém) (Bergling, 1981, str. 29). Jedná se zde o základní lidskou a zvířecí motivaci. U Piageta odpovídá „objektní odpovědnosti“, jinými slovy heteronomní morálce.

Ve druhém stádiu tzv. *Instrumentálně-relativistické orientaci* je správné to, co účelově uspokojuje vlastní potřeby aktéra a někdy i druhých. Vzájemnost mezi osobami je zde záležitostí, kdy „ruka ruku myje“, ne otázkou loajality či spravedlnosti (Heidbrink, 1997). Bergling uvádí název pro toto stadium také jako *naivně egocentrickou orientaci*. Správné je

následovat pravidla jen tehdy, uspokojuje-li to aktuální potřeby aktéra. Správné je také to, co je férové (na čem se strany dohodnou). Důvodem pro takové jednání je upokojování vlastních potřeb a zájmů, ovšem ve světě, kde i ostatní mají své vlastní zájmy. Ze sociální perspektivy se jedná o konkrétně individualistické hledisko. Aktér si je vědom, že každý má své zájmy, usiluje o ně. Chápe právo jako relativní pojem v onom konkrétním individualistickém smyslu. Je zde překonáván egocentrismus, aktér se učí rozpoznávat motivy, které stojí za jednáním druhých lidí. (Bergling, 1981) Za určitých okolností odpovídá „rovnostářskému fanatismu“ u Piageta.

Druhý stupeň nazývá Kohlberg *konvenčním*. Na tomto stupni, zachování očekávání rodiny, skupiny nebo národa je oceňováno jako vlastní právo, bez ohledu na bezprostřední následky. Tento postoj není jen pouhou konformitou vůči očekávání společnosti a sociálním normám, ale loajalita k těmto pravidlům, jejich udržování a ztotožnění se s představiteli, kteří tato pravidla zastupují. (Bergling, 1981, str. 32) Jinými slovy se zde morální hodnocení zakládá na přejímání dobrých a správných rolí, dodržování konvenčního pořádku a toho, co očekávají druzí. Objevuje se kolem třináctého roku života.

Ve třetím stadiu, které se nazývá *orientace hodné chlapce/dívky*, se aktér zaměřuje na souhlas autority, na to, co je ostatním libé. Jedná se tedy o vysokou míru konformity vůči stereotypním představám a jednání, které je většinou považováno za správné. (Heidbrink, 1997) Být dobrým je důležité a znamená mít dobré/správné motivy, prokázání zájmu o druhé. Důraz je kladen na interpersonální vztahy, na důvěru, loajalitu, respekt a vděčnost. Důvody pro správné jednání je potřeba být dobrým ve svých vlastních očích, stejně tak jako v očích druhých. Jedná se o víru ve Zlaté pravidlo.¹⁰ (Bergling, 1981)

Čtvrté stadium se nazývá *orientací na právo a pořádek*. Autorita zde funguje jako garant funkce pravidel a jejich dodržování. Správné jednání znamená dostát své osobní povinnosti, prokazovat respekt autoritě a udržovat dané sociální normy. (Heidbrink, 1997) Právě zde je nápadná korelace s tím, co je vyžadováno po dětech druhého stupně základní školy, tedy hranice věku

¹⁰ Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.

klientů celodenního oddělení, kteří poskytli rozhovor pro můj výzkum. Heidbrink tento stupeň také nazývá *mravním pozitivismem*. (Heidbrink, 1997)

Postkonvenční, třetí stupeň morálního vývoje se objevuje až s dosažením Piagetovského stadia formálních operací. Staví na principech, které jsou platné a použitelné nezávisle na autoritách, které tyto principy zastupují a nezávisle na vlastní identifikaci s těmito skupinami (autoritami). Na tomto stupni je jasná snaha definovat morální hodnoty bez ohledu na osoby či skupiny, které tyto principy vytvořily nebo jsou jejich garantem (autoritou), a abstrahované od individuální identifikace s těmito osobami či skupinami (Bergling, 1981, str. 37).

V předposledním, **pátém stádiu** je jedincova *orientace na zákonné chování* a sociální úmluvy spojeno s utilitaristickými rysy. Správné je to, co je dle všeobecných individuálních práv a standardů, co přijímá celá společnost. Z vědomí relativity osobních hodnotových postojů a názorů vyplývá i snaha nalézt konsenzus. Zásadní otázkou, kterou tento stupeň řeší je dle Heidbrinka (1997) otázka: Kdy vede právo k bezpráví? V této otázce nalézám právě onen střet vyžadovaných práv, která jsem nastínila v rámci hledání motivací klientů celodenních oddělení. Institucí pro toto stádium je pro Heidbrinka (1997) Ústavní soud. Bergling uvádí k tomu stadiu následující charakteristiky: Co je správné? Správné je být si vědom, že lidé mají různé hodnoty a názory, a že většina našich hodnot a názorů se vztahuje k určité naší skupině. Tato relativnost pravidel by měla být obecně přijímána, a to v zájmu nestrannosti a sociální dohody. Existují i nerelativní zákony jako právo na život a svobodu, která by měla být přijímána bez ohledu na názor většiny. Důvodem pro správné jednání je smysl pro povinnost vůči pravidlům a zákonu, právě protože se jedná o sociální dohodu, aby byly zákony dodržovány pro blaho všech a pro ochranu práv všech lidí. Je zde přítomen pocit smluvního závazku, který si jedinec svobodně volí; k rodině, přátelství, důvěře, a pracovním povinností. Lidé věří, že zákon a povinnost se zakládají na racionálním úsudku všeobecné užitečnosti (proto utilitarismus) → co největší dobro, pro co nejvíce lidí. Ze sociálního pohledu je zde zřejmá orientace především na společnost (Bergling, 1981, str. 40).

Poslední, **šesté stádium** Kohlberg v závěru svého života nakonec vyškrtl. Dle autora tohoto stadia dosáhne jen deset procent lidí, přítom je to

však stadium, které má zabránit sebezapření (Atkinsonová et. al., 2002). Nazývá se *orientací na svědomí a zásady*. Heidbrink uvádí, že se jedná o *orientaci na všeobecně platné a etické principy*. „Právo je definováno jako vědomé rozhodnutí ve shodě se zvolenými etickými principy s odvoláním na rozsáhlé logické extenze, univerzalitu a konzistenci.“ (Heidbrink, 1997, str. 73). Princip je v tomto smyslu etické abstraktní povahy.

Bergling toto poslední stadium popisuje jako: Následování zvolených etických principů. Obecné zákony a sociální dohody jsou standardně platné, protože stojí na těchto zvolených si principech. Pokud zákony nějak porušují tyto principy, pak jedinec většinou jedná dle oněch zásad (principů) – principy jsou tedy zákonům nadřazeny. Principy se rozumí obecně platná lidská práva a respekt k důstojnosti lidského bytí jako individuality. Důvodem, proč jedinec jedná správně je víra, že rozumně jednající lidé jednají v souladu s univerzálními morálními principy a jedinec cítí závazek, aby jim dostál. (Bergling, 1981, str. 42)

2. Teorie morálního vývoje Jeana Piageta

Teorie morálního vývoje J. Piageta je o něco složitější. Musíme se seznámit i s jeho konceptem vývoje myšlení, abychom získali širší souvislost s tím, jak se v průběhu života vyvíjí morální usuzování. Představím tedy dvě podkategorie, které Piaget vypracoval: A) Teorie vývoje myšlení a morálky; B) stadia uvědomování si pravidel (typy morálky) jak je uvádí Heidbrink (1997) ve své knize.

A) Teorie vývoje myšlení a morálky

Podíváme-li se do několika různých publikací, které o Piagetově teorii pojednávají, zjistíme velké rozdíly nejen v pojmenování jednotlivých stadií, ale především v rozlišení věkové hranice jednotlivých stádií. Důvod je jednoduchý: Jak sám Piaget (1948) upozorňuje, „přestupem“ na nové stádium se staré beze zbytku nevytrácí. Naopak existují značná přechodná období, kdy se jedinec (dítě) vrací ke starším způsobům usuzování.

Zde využiji spojení Piagetovy teorie vývoje myšlení (jak ji ve své knize představuje například Atkinsonová et. al., 2002 či Vágnerová, 2005a) a spojím ji s teorií vývoje morálního usuzování (jak ji představuje Heidbrink,

1997). Tím se ukáže i zřetelná korelace mezi vývojem myšlení a vývojem morálky.

Prvním stádiem, pojmenovaným klasicky jako *senzomotorické stadium* (Atkinsonová et. al., 2002, Vágnerová, 2005a) trvá od narození do cca dvou let. Z morálního hlediska je u Heidbrinka (1997) pojmenováno jako *čistě motorické a individuální stadium* trvajícím od narození do tří let. V tomto stadiu má jedinec za úkol odlišit sebe od objektů. „Dítě si hraje s kuličkou podle vlastního přání a motorických zvyklostí. Rozvíjí více či méně ritualizovaná schémata, protože si však hraje samo, jedná se o motorická pravidla, tedy ještě ne o pravidla hry s ostatními.“ (Heidbrink, 1997, str. 54) V Piagetově práci (1948) najdeme popis jeho dcery Jacquellin v první kapitole, kdy je popisována právě ona hra s kuličkou, jak ji dítě ukládá do důlku v křesle, nejdříve jakoby náhodou, ale posléze se tato činnost zautomatizuje, čili se vytvoří schéma ritualizovaného chování, kdy hra s kuličkou začíná právě oním umístěním kuličky do důlku. Heslem tohoto stadia je „jsem celý svět“.

Druhé stadium v knize od Vágnerové (2005a) se nazývá standardně jako *předoperační stadium* trvajícím cca od dvou do sedmi let. Na rozdíl Heidbrink z morálního pohledu toto *stadium* nazývá jako *egocentrické* trvajícím cca od dvou do šesti let. Při vývoji myšlení dochází v tomto stadiu především k osvojení si užití jazyka, vytváří se reprezentace objektů pomocí představ a slov. Myšlení je stále egocentrické, jedinec má potíže s uvědomováním si názoru druhého. (Atkinsonová et. al., 2002) Z pohledu morálky se sice dítě „pokouší pravidla hry napodobovat, ve skutečnosti si však i při hře s ostatními hraje samo. Každý může být vítězem – při hře s ostatními může hrát podle své vlastní „interpretace“ pravidel. Napodobování větších dětí a individuální užívání pravidel hry označuje Piaget jako egocentrismus.“ (Heidbrink, 1997, str. 55) Heslem tohoto stadia je „jsem střed světa“.

Stadium konkrétních operací (Atkinsonová et. al., 2002) trvajícím cca od sedmi do dvanácti let, v podání Heidbrinka (1997) odpovídá morálnímu vývoji *začínající spolupráce* (7-10let), je **třetím stádiem**. Dítě dokáže logicky přemýšlet o operacích, objektech, i událostech. Chápe stálost počtu, množství a hmotnosti. Z morálního hlediska se „každý hráč nyní pokouší

vyhrát nad svými spoluhráči. Z toho pramení i nutnost vzájemné kontroly a sjednocení pravidel hry. Prakticky to funguje již docela dobře, děti se většinou na pravidlech dohodnou. Ptáme-li se však hráčů jednotlivě objevují se stále ještě překvapivě si odporující znalosti pravidel a jejich interpretace.“ (Heidbrink, 1997, str. 55)

Poslední, **čtvrté stadium** se z pohledu vývoje myšlení nazývá stadium *formální operací* nastupující od dvanácti let. Z pohledu morálního vývoje se jedná o stadium *kodifikování pravidel* začínající asi od jedenácti let. Jedinec využívá logického myšlení a abstraktních pojmů, systematicky testuje hypotézy o světě. Zabývá se abstrakcí, budoucností a ideologickými problémy (Atkinsonová et. al., 2002). „Přesně řízeny jsou nejen jednotlivé partie hry, nýbrž i pravidla jsou všem spoluhráčům známa v celé jejich úplnosti. Zřídka se objevují protichůdné informace i o nejdetailnějších pravidlech. Piaget označuje toto stadium také za „zájem o pravidla jako takové.““ (Heidbrink, 1997, str. 56).

B) Stadia uvědomování si pravidel

V **prvním stadiu** jde o individuální rituály, neboli také motorická schémata. Heidbrink upozorňuje, že „často však není jednoduché se rozhodnout, nakolik se jedná o rituály vymyšlené dítětem, či zda již lze stanovit počátek uvědomělého jednání, ovlivněného zvnějšku.“ (Heidbrink, 1997, str. 57)

V **dalším stadiu** jsou pravidla vnímána jako svatá a nedotknutelná. Piaget toto stadium nazývá stadiem heteronomie (1. typ morálky = heteronomní). Dítě zachází s pravidla svévolně, ale trvá na tom, že pravidlo bylo vždy takové, dané vyšší autoritou. (Heidbrink, 1997) Podíváme-li se na příklady odpovědí dětí v Piagetově studii, zjistíme, že děti se odvolávají buď na rodiče (dospělého) nebo na vyšší autoritu na Boha, který pravidla lidem do hlavy vtiskl. Pravidla se nevyvíjela postupně, ale najednou se objevila a byla zde, vždy stejná a nelze je měnit (změna by nebyla fér, nebo by byla méně fér). (Piaget, 1948). Toto stadium je také nazýváno jako morální realismus, který je vyvoláván nátlakem dospělých. Jako dobré je pojmáno to, co je ve shodě s tím, co vyžadují dospělí. S morálním realismem pak souvisí tzv. objektivní odpovědnost. Piaget jej popisuje následovně: „Morální realismus vede v oblasti hodnocení odpovědnosti k formě práva a morálky, která je

v historii dobře známa a která je nazývána objektivní odpovědnost, čin je hodnocen z hlediska stupně skutkové podstaty, a ne podle špatného záměru porušit zákon nebo podle dobrého záměru, který se dostal mimoděk do konfliktu se zákonem.“ (Piaget a Inhelderová, 2007, str. 112-113)

Třetí je stadium autonomního chápání pravidel (1. typ morálky = autonomní). Pravidla již nepřichází z vnějšku jako neměnné zákony (od autority), ale jsou výsledkem společné dohody a rozhodnutí. Děti také již rozumí tomu, že pravidla se postupně vyvíjela, že postupem docházelo k obměnám pravidel. (Heidbrink, 1997; Piaget, 1948). Důležitým poznatkem je také to, že toto stadium je odvislé od sociální interakce, pokrocích v sociální spolupráci, ze které se vyvíjí vzájemný respekt. „Starší děti (nad 8 let) vidí naopak v pravidlech výsledek dohody mezi účastníky a připouštějí, že je lze měnit, když se na tom účastníci demokraticky dohodnou.“ (Piaget a Inhelderová, 2007, str. 114). Výsledkem vzájemného respektu je cit pro spravedlnost. (Piaget a Inhelderová, 2007, str. 114)

Heidbrink (1997) dále ve své knize upozorňuje na tři symptomy v průběhu vývoje morálního usuzování v Piagetově teorii. Prvním je, že po gerontokracii (v heteronomii zakotveno, že pravidla pochází od autority dospělých) a teokracii (od Boha) následuje demokracie, kdy pravidla mohou být společně měněna. Za druhé vyplývá z předchozího, že pravidla tedy nejsou svatá a věčně platná. A jako poslední symptom Heidbrink uvádí, že původ hry a pravidel je nazírán realisticky. Hru nevymyslel Bůh, ale byla postupně rozvíjena.

Piaget (1948) upozorňuje, že výsledky získané při studiu dětských her nelze zobecnit i na jiná pravidla. Jsou oblasti, ve kterých se lidé shodnou mnohem snáze než v jiných oblastech, také záleží, jak mnoho se dané pravidlo dotýká života aktérů, jak je vnímají jako závažné pro svůj život apod.

Mezi morálkou heteronomie a autonomie rozlišuje určité meziobdobí, kdy se autonomie uplatňuje jen z poloviny, protože je vnucena zvnějšku. Meziobdobí je rozděleno do třech velkých period: 1. od sedmi do osmi let je autonomie plně ovlivněna autoritou. 2. od osmi do jedenácti panuje rovnostářský fanatismus. A nakonec od jedenácti do dvanácti let se realizuje

striktní rovnost. Ani zde však rozdělení dle věku není nijak přesné, Piaget vždy upozorňuje na fakt, že se jedná o průměr ze zjištěných věkových kategorií a průběh vývoje je tak značně individuální. (Heidbrink, 1997)

Závěrem k Piagetově teorii je důležité si ukázat souvislost mezi vývojem myšlení a vývojem morálního usuzování. Souvislost si ukážeme na autonomní morálce v rozdílu mezi stadiem myšlení konkrétních operací a formálních operací. Když se dítě pohybuje ještě ve stadiu konkrétních operací, je autonomní morálka vázána ještě na konkrétní událost, situaci. V porovnání s Kohlbergem tedy v takovém stadiu jedinec nemůže dosáhnout šesté úrovně morálního vývoje, protože mu jeho myšlení neumožňuje obsáhnout pravidla mimo hranice onoho konkrétního použití (pojmuti nadosobnost pravidel). Zatímco ale na úrovni formálních operací dochází k „přeměně myšlení, která umožňuje jedinci pracovat s hypotézami a usuzovat o výrocích bez přímé souvislosti s konkrétním reálním konstatováním.“ (Piaget a Inhelderová, 2007, str. 117) „Morální autonomie, která se v meziosobních vztazích objevuje mezi sedmým a dvanáctým rokem, získává na úrovni formálního myšlení jednu dimenzi navíc. Adolescent je schopen se zabývat se tzv. ideálními nebo nadosobními hodnotami.“ (Piaget a Inhelderová, 2007, str. 135)

3. Teorie Oldřicha Matouška

Z autorů, kteří se u nás věnují etopedické oblasti jsem si vybrala práci docenta Oldřicha Matouška a Anny Kroftové. Matoušek se v ČR zasloužil o vývoj projektu a o. s. LATA, jež si klade za úkol pomoci rizikové mládeži. Sdružení LATA se zaměřuje na pomoc mladým lidem, kteří přestupují zákon a to díky individuální pomoci studentů-dobrovolníků.¹¹

V knize *Mládež a delikvence* se opírá především o koncept Kohlbergova morálního vývoje. Morálka má dle Matouška tři základní složky: morální názory, morální postoje (což jsou soustavy názorů) a zvnitřněné morální usuzování (zvnitřněné morální normy).

V morálních názorech se neliší skupiny delikventní a nedelikventní mládeže. Jinak řečeno, obě skupiny vnímají stejné rozlišení dobra a zla vzhledem ke společnosti. Ve druhé kategorii existují jen nepatrné rozdíly. Jen

¹¹ Více o doc. Matouškovi a jeho práci na stránkách FF UK v Praze

malá část delikventů má zavrženíhodné postoje. Matoušek mezi takové skupiny jedinců řadí vedoucí satanistických skupin, vedoucí skinhead apod. Důležité je ale to, že všichni vědí, že to, co dělají, je špatné. Jen u těch delikventních skupin nejsou přítomny zábrany, které by takovému chování zabránily. V této souvislosti se tedy později mohu ptát, zda se nebude jednat právě o problém s onou první kategorií motivace, jak nastíním později.

Důležitým bodem se stává třetí složka, zvnitřněné morální normy. Zde Matoušek, jak jsem již poznamenala, vychází z Kohlbergovy práce tří úrovní a pěti - šesti vývojových stádií. Ve své knize píše: „Nepřekvapuje, že predelikventně i delikventně se chovající mládež má při posuzování úrovně zvnitřněného morálního usuzování technikou vypracovanou Kohlbergem a jeho týmem v naprosté většině provedených výzkumů v průměru nižší skóry než mládež dbající zákon. (...) Průměrné skóry ve skupinách predelikventně a delikventně jednajících mladistvých mají blíže předkonvenční úrovni morálního usuzování a speciálně druhému stádiu, kdežto průměrné hodnoty v kontrolních skupinách mají blíže konvenční úrovni. (...) Není pochyb o tom, že zvnitřněné morální usuzování má i svou nepostradatelnou emoční složku, která se projevuje jako nedostatečná, resp. intenzivní empatie. (...) Nižší schopnost vcítění, hůře jsou schopni hodnotit situaci očima druhého, snadněji se cítí ohroženi, nedostatečně vnímají, jak se cítí ohrožený druhý, špatně si vykládají záměry druhých...“ (Matoušek a Kroftová, 1998, str. 59). Problémem také je, že takovým mladistvým chybí motivace být vůči ostatním druhým empatičtí. „Pachateli deliktů doprovázených chladnou agresivitou bývají lidé, kteří k oběti nemají osobní vztah. Pro ně je agresivita jen prostředkem sloužící k získání nějaké jiné hodnoty.“ (Matoušek a Kroftová, 1998, str. 61)